

**TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
ÅBO YRKESHÖGSKOLA**

Opinnäytetyö

**PAHOINPITELYN MERKIT –
Opas päiväkodille pahoinpitelyepäilyistä**

Niina Elo

Sosiaalialan koulutusohjelma

2009

Koulutusohjelman nimi:	
Sosiaalialan koulutusohjelma	
Tekijä: Niina Elo	
Työn nimi: Pahoinpitelyn merkit – Opas päiväkodille pahoinpitelyepäilyistä	
Suuntautumisvaihtoehto: Lapsi-, nuoriso- ja perhetyö	Ohjaaja: Johanna Gadd
Opinnäytetyön valmistumisajankohta: Syksy 2009	Sivumäärä: 38 + 27
<p>Toiminnallisen opinnäytetyöni tehtävänä oli luoda Turun kaupungin Heinikonkadun päiväkodille opaskirja. Oppaan tavoitteena oli päiväkodin henkilökunnan ohjeistaminen lasten pahoinpitelyjen tunnistamisessa. Toisena tavoitteena oppaalla oli ohjeistaa, kuinka henkilökunnan tulisi toimia pahoinpitelyepäilyn noustessa esiin.</p> <p>Uusi lastensuojelulaki korostaa päiväkodin roolia pahoinpitelyihin puuttumisessa. Päiväkodin johtaja koki työn tarpeellisenä ja lähti innoissaan mukaan ehdottamani aihetta. Oman kokemukseni mukaan kaikki päiväkodeissa työskentelevät eivät tunnista lasten pahoinpitelyn tunnusmerkkejä, eivätkä he aina tiedä, miten epäilyn jälkeen tulisi toimia.</p> <p>Suoritin harjoittelun päiväkodissa ja harjoittelun aikana keräsin päiväkodin henkilökunnalta toiveita oppaan sisältöön. Harjoittelun jälkeen pidimme yhteyttä sähköpostitse. Päiväkodin johtajan kanssa sovimme, että keräsin oppaan lähdemateriaalit kirjallisista lähteistä. Oppaassa muistutan lapsen oikeuksista. Kerron fyysisen, psyykkisen ja seksuaalisen pahoinpitely määritelmät. Käsittelen, miten voi tunnistaa pahoinpidellyn lapsen ja mitkä ovat lapsen selviytymiskeinoja. Käsittelen myös traumaperäisen stressihäiriön.</p> <p>Oppaassa tuon esille päiväkodin henkilökunnan merkityksen pahoinpitelyepäilyjen esille tuojina ja kerron, miten henkilökunnan epäily voi herätä. Käsittelen, miten päiväkodin henkilökunnan tulisi toimia pahoinpitelyepäilyn heräämisen jälkeen. Ohjeistan myös lastensuojeluilmoituksen teossa ja kerron mitä lastensuojeluilmoituksesta seuraa.</p> <p>Onnistuin luomaan oppaasta monipuolisen ja selkeän kokonaisuuden. Päiväkodista saamani palaute oli hyvää ja he olivat tyytyväisiä oppaan sisältöihin. Uskon, että oppaasta on tulevaisuudessa varmasti hyötyä päiväkodin henkilökunnalle, heidän kohdatessaan lasten pahoinpitelyepäilyjä. Opas ei ole sidoksissa vain Heinikonkadun päiväkotiin, vaan se on levitettävissä toisiin päiväkoteihin.</p>	
Hakusanat: lapsi, fyysinen pahoinpitely, psyykkinen pahoinpitely, seksuaalinen pahoinpitely, päiväkoti	
Säilytyspaikka: Theseus-verkkokirjasto	

Degree Programme:	
Degree programme of social services	
Author: Niina Elo	
Title: Sign of abuse – Guide to day care centre of suspect of abuse	
Specialization line: Child,- youth- and familywork	Instructor: Johanna Gadd
Date: Autumn 2009	Total number of pages: 38 + 27
<p>The purpose of my functional scholarly thesis was to create a guidebook to Heinikonkadun day care centre in Turku. Aim of the guidebook was to give instructions how to recognize abused child. Second aim was to give instruction what the staff should do, if they think that child has been abused.</p> <p>New law of child welfare emphasizes the role of day care centre in intervention in suspect of abuse. Chief of the day care centre thought that this work was essential and she was enthusiastic of my work as soon as I suggest this topic. In my experience all workers don't recognize all sign of abuse and they don't always know what to do, if they suspect something.</p> <p>I did my practice in Heinokonkadun day care centre. During my practice I collect information what the staff wanted me, to write in the guidebook. After my practice we keep taught with others by mailing. Chief and I made an agreement that I used only written sources. We made an agreement that I don't use any information of any child in that day care centre. In the guidebook I remind of children's rights. I tell about physical, mental and sexual abuse. In the guidebook I give instruction how to recognize abused child and how the child can cope with abuse. I also tell about disorder of traumatic stress.</p> <p>In the guidebook I remind the importance of day care centre employees in bringing up about their observations of child who is doubt to be abused. I tell how the doubt can be rise. I also write what employees should do after their suspect has aroused. I tell how to do an announcement of child welfare and what happens after that.</p> <p>I succeeded to create a comprehensive and clear guidebook. From the day care centre I got good feedback and they were happy of result. I believe that the guidebook will be useful in future. The guidebook is movable in other day care centres.</p>	
Keywords: child, physical abuse, mental abuse, sexual abuse, day care centre	
Deposit at: Theseus-network library	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	LASTEN PAHOINPITELYT	6
2.1	Psyykinen pahoinpitely	9
2.2	Fyysinen pahoinpitely	11
2.3	Seksuaalinen pahoinpitely	13
2.4	Pahoinpitelyn vaikutukset lapsiin	16
2.4.1	Lasten selviytymiskeinot	17
2.4.2	Traumaperäinen stressihäiriö	18
3	PÄIVÄKODIN HENKILÖKUNTA PAHOINPITELYJEN TUNNISTAJINA	20
3.1	Pahoinpitelyepäilyn herääminen	22
3.2	Epäilyyn puuttuminen	23
4	OPINNÄYTETYÖPROSESSI	25
4.1	Lähtökohdat ja opinnäytetyötehtävät	25
4.2	Oppaan toteutus	26
4.2.1	Oppaan kirjoittaminen	28
4.2.2	Oppaan arviointi	31
5	POHDINTA	32
	LÄHTEET	39

PAHOINPITELYN MERKIT - Opas päiväkodille pahoinpitelyepäilyistä

1 JOHDANTO

Päiväkodeilla on suuri rooli lasten pahoinpitelyjen esille tuojina ja suuri osa pahoinpitelystä havaitaankin juuri päivähoidossa. Kokemukseni mukaan päiväkodeissa kaikille työntekijöille ei ole kuitenkaan selvää, miten tunnistaa lasten pahoinpitely. Työntekijöillä ei myöskään aina ole tietoa, miten tulisi toimia pahoinpitelyepäilyn jälkeen. Uusi lastensuojelulaki korostaa lapsen etua sekä päiväkodin ilmoitusvelvollisuutta. Lain mukaan päiväkodin henkilökunnan tulee tehdä lastensuojeluilmoitus havaittuaan lapsen pahoinpitelyn.

Toiminnallisen opinnäytetyöni tehtävänä oli luoda Turun kaupungin Heinikonkadun päiväkodille opaskirja. Oppaan tavoitteena oli päiväkodin henkilökunnan ohjeistaminen lasten pahoinpitelyjen tunnistamisessa. Oppaan toisena tavoitteena oli ohjeistaa, kuinka henkilökunnan tulisi toimia pahoinpitelyepäilyn noustessa esiin. Päiväkodin johtaja uskoi oppaan tulevan tarpeeseen.

Päiväkodissa suorittamani harjoittelun aikana keräsin päiväkodin henkilökunnalta toiveita oppaan sisältöjä varten. Kävin myös keskustelua päiväkodin johtajan kanssa aiheesta. Sovimme, etten kerää materiaalia oppaan materiaalia päiväkodin henkilökunnalta, enkä päiväkodin lapsista, vaan käytin oppaan teossa jo olemassa olevia kirjallisia lähteitä. Harjoittelun loputtua aloitin oppaan kirjoittamisen. Pidin yhteyttä päiväkotiin sähköpostitse. Lähetin heille alustavia tekstejä ja sisällysluetteloita, varmistaakseni käsittelemieni aiheiden tarpeellisuuden.

Opinnäytetyöni teoreettisessa viitekehyksessä avaan ensin työni tärkeitä käsitteitä, kuten fyysinen, psyykinen ja seksuaalinen pahoinpitely. Kerron myös päiväkodin henkilökunnan merkityksestä pahoinpitelyiden havaitsijoina. Lisäksi käsittelem, miten pahoinpidellyn lapsen voi tunnistaa ja miten päiväkodin henkilökunnan tulisi toimia epäilyn heräämisen jälkeen.

Keskeisten käsitteiden jälkeen, kerron opinnäytetyön aiheen valinnasta sekä työn suunnitteluvaiheesta. Kerron, miten työskentelyni eteni ja miten opas syntyi. Pohdin tavoitteiden saavuttamista sekä omaa työskentelytapaa ja yhteistyötä päiväkodin kanssa.

Opinnäytetyön lopussa on päiväkodille tekemäni opas: Pahoinpitelyn merkit – Opas päiväkodille pahoinpitelyepäilyistä. Oppaan teko oli mielenkiintoista, koska tiesin siitä olevan jatkossa hyötyä päiväkodin työntekijöille. Oppaassa käsittelem asetettujen tavoitteiden mukaisia asioita. Määrittelen pahoinpitelymuotoja ja kerron kuinka tunnistaa lapsen pahoinpitely. Käsittelem päiväkodin merkitystä pahoinpitelyjen esille tuojana ja mustutan vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön tärkeydestä. Yhteistyö korostuu etenkin pahoinpitelyepäilyjen yhteydessä. Kerron myös, miten pahoinpitelyepäilyn heräämisen jälkeen tulisi toimia. Oppaassa ohjeistan lastensuojeluilmoituksen teossa ja kerron mitä lastensuojeluilmoituksen jälkeen tapahtuu.

2 LASTEN PAHOINPITELYT

Maailman terveysjärjestön WHO:n määritelmän mukaan väkivalta on ”fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista, joka kohdistuu ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään tai yhteisöön ja joka johtaa tai voi hyvin todennäköisesti johtaa kuolemaan, fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriintymiseen tai perustarpeiden tyydyttämättä jäämiseen.” (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi & Lozano (toim.) 2005, 21).

Väkivallasta on olemassa monia eri termejä ja termien määrittely on osittain päällekkäistä. Toisinaan väkivallasta puhutaan tekemisenä, jolloin keskeistä on väkivaltainen käytös, esimerkiksi lyöminen. Väkivalta nähdään myös kohteena olemisena. Väkivallan kohteesta puhutaan uhrina, jolloin korostuu väkivallan kohteeksi joutuminen ja siitä syntyvät tunteet ja kokemukset. Nykyään painotetaan väkivallan uhrin monipuolista tukemista ja väkivallan uhreina pidetään myös niitä, jotka ovat nähneet väkivaltaa, joutumatta itse sen kohteeksi. Väkivallan näkemistä, kuulemista ja välillistä kokemista kutsutaan epäsuoraksi väkivallaksi. Epäsuoraa väkivaltaa pidetään traumaattisena, etenkin

lapsille, koska se aiheuttaa lapselle turvattomuuden tunteen. (Paavilainen & Pösö 2003, 13–14.)

Kotona tapahtuvista pahoinpitelyistä puhutaan kotiväkivaltana sekä lähisuhde- ja perheväkivaltana. Kotiväkivalta-termi korostaa tilana kodin merkityksellisyyttä, koska pahoinpitely tapahtuu yksityisasunnon yksityisyydessä. Lähisuhdeväkivallalla tarkoitetaan lähisuhteissa tapahtuvia pahoinpitelyjä. Perheväkivalta käsitteessä korostetaan perhesuhteita ja niiden toimintaa. Käsite myös pyrkii irtautumaan yksilöä syyllistävästä suhtautumistavasta. Perheväkivallan käsite on kuitenkin saanut osakseen paljon kritiikkiä. Ajatellaan, että käsite tekee perhesuhteissa tapahtuvan pahoinpitelyn toimijattomaksi. Irtaantumalla perheväkivalta käsitteestä voidaan korostaa toimijan vastuuta vuorovaikutussuhteiden sijasta. Käsitettä on pidetty ongelmallisena myös lasten kannalta, koska lapsi tavallaan ”katoaa” käsitteen sisään. Kritiikistä huolimatta perheväkivalta käsitettä käytetään paljon puhuttaessa kotona tapahtuvasta pahoinpitelystä. (Paavilainen & Pösö 2003, 18–19.)

Lapsiin kohdistuvasta väkivallasta puhutaan myös lasten kaltoinkohteluna ja pahoinpitelynä sekä laiminlyöntinä. Käsitteiden rajankäynti on vaikeaa eivätkä käsitteet ole vielä vakiintuneita. Lasten kaltoinkohtelua pidetään yläkäsitteenä, joka sisältää lapseen kohdistuvan vahingollisen tekemisen tai tekemättä jättämisen. Lasten pahoinpitely nähdään usein kaltoinkohtelun rinnakkaisterminä. Lasten laiminlyönnillä tarkoitetaan psykososiaalisten ja emotionaalisten tarpeiden huomiotta jättämistä ja esimerkiksi ravinnon saannin estämistä ja rajoittamista. (Paavilainen & Pösö 2003, 15)

Lapsiin kohdistuvan pahoinpitelyn määrittelyissä on eroja. Toiset määritelmät painottavat aikuisten käytöstä, kun taas toiset lapsille aiheutettua vahinkoa tai sen uhkaa. Toisten tutkijoiden mielestä pahoinpitely vaatii tahallista toimintaa, kun taas toiset lukevat pahoinpitelyksi myös tahattomat toiminnat. Maailman terveysjärjestö WHO:n asiantuntijakokous esitti vuonna 1999 seuraavan määritelmän: ”Lapsiin kohdistuva väkivalta tai kaltoinkohtelu sisältää kaikki vastuuseen, luottamukseen tai valtaan perustuvassa suhteessa ilmenevät fyysisen ja/tai emotionaalisen huonon kohtelun, seksuaalisen hyväksikäytön, laiminlyönnin tai kaupallisen tai muun hyväksikäytön muodot, jotka johtavat

todellisen tai potentiaalisen vahingon aiheuttamiseen lapsen terveydelle, elämälle, kehitykselle tai arvokkuudelle.” (Krug ym. (toim.) 2005, 78.)

Rikoslaisissa on määritelty pahoinpitely, seksuaalinen pahoinpitely, vammantuottamus, vaaranaiheuttaminen, heitteillepano sekä vapaudenriisto ja laitton uhkaus. Rikoslain mukaan näistä tuomitaan sakkoo tai enintään kymmenen vuotta vankeutta. (Rikoslaki 19.12.1889/39 [viitattu 12.4.2009].)

Pahoinpitelyt voidaan jakaa psyykkiseen, fyysiseen ja seksuaaliseen pahoinpitelyyn sekä sosioekonomiseen ja rakenteelliseen väkivaltaan. Lisäksi nämä kaikki voidaan jakaa aktiiviseen ja passiiviseen toimintaan. Lapsen pahoinpitelyn eri muodot esiintyvät usein yhdessä, mutta tällainen luokittelu antaa kuvaa, kuinka monilla eri tavoilla väkivaltaa voi esiintyä lapsen elämässä. Luokittelusta huolimatta pahoinpitelyt eivät ole helposti tulkittavissa. Pahoinpitelyjen määritelmät vaihtelevat kulttuureittain ja se mitä Suomessa pidetään pahoinpitelyinä saattaa toisessa maassa olla normaali tapa asettaa lapselle rajoja. (Paavilainen & Pösö 2003, 16-17.)

Koti on lapselle merkittävin kasvuympäristön paikka, tällöin se on myös keskeisin kaikista pahoinpitelyn ympäristöistä. Lapsen kotona kokemaan pahoinpitelyyn liittyy kaksi tärkeää piirrettä. Kotia ja kotiin sijoittuvia läheissuhteita ajatellaan turvan, kiintymyksen ja ehdottoman sekä pitkäkestoisen rakkauden paikkoina. Kotona tapahtuva pahoinpitely särkee kodin ja perhesuhteiden tärkeän tehtävän. Toiseksi perhesuhteet ovat jokaisen yksityisaluetta. Perheenjäsenille perheen ongelmista puhuminen on usein erittäin haastavaa. Perheen ulkopuoliset eivät myöskään usein halua sekaantua perheen asioihin. Tämä vaikeuttaa huomattavasti pahoinpitelyjen tunnistamista ja näin avun tarjoamista. Paavilaisen ja Pösön mukaan lapsiperheiden kanssa työskentelevät ammattilaiset eivät mielellään halua puuttua perheen asioihin, eikä heillä aina ole keinoja tuoda esiin pahoinpitely epäilyitään. (Paavilainen & Pösö 2003, 18.)

2.1 Psykkinen pahoinpity

Psykkinen pahoinpityssä vanhemmat välittävät lapselle jatkuvasti ajatusmallia, että lapsi on kelvoton, eikä häntä voi rakastaa, tai että lapsi on arvokas vain kun hän tyydyttää aikuisten tarpeita ja mielihaluja. Lasta psykkinesti pahoinpitelevät aikuiset ovat usein silmittömän vaativia ja saattavat tehostaa vaatimuksiaan fyysisen tai psykkinen pahoinpityn uhalla. Lapsen kehityksen kannalta on haitallista jos lapsi jää ilman turvaa ja lohdutusta eikä hänen tunnetarpeisiin suhtauduta lämmöllä. Lapsen psykkinen pahoinpity on vaikea määritellä ja tunnistaa, osaksi sen takia, että jokainen vanhempi toimii joskus harkitsemattomasti, korottaa liikaa ääntään tai käyttää turhan kovaa kieltä. Sinkkosen mukaan Yhdysvalloissa on tutkittu aihetta ja tutkimuksissa 45–85 prosenttia vastaajista on ilmoittanut huutaneensa tai uhkailleen lapsiaan ainakin kerran viimeksi kuluneen vuoden aikana. Psykkinen pahoinpity ja normaalin kasvatustoiminnan välinen rajanveto on erittäin häilyvä ja se vaihtelee kulttuureittain. (Sinkkonen 2004, 76.)

Caroline MacGee (2000, 50–51, 55) on tutkinut lasten pahoinpityä. Hän on tutkimuksissaan nostanut esille psykkinen pahoinpityn lapsen nimittelyn sekä vanhempien puheet toiveesta, ettei lapsi olisi syntynytään. MacGeen mukaan psykkinen pahoinpity ovat myös lapsen syyttäminen perheen ongelmista, lapsen kaikenlainen nimittely sekä lapsen lelujen tahallinen rikkominen. Hänen mukaansa psykkinen pahoinpity on vanhemman uhkailu lapselle, ettei rakasta lasta, jollei tämä tottele. Pahoinpitynä MacGee pitää myös uhkailua ajaa lapsi pois kotoa sekä ystävien kieltämistä lapselta. Brassard ja Hart (2000, 216–217) kertovat, että psykkinesti pahoinpidetty lapsi saattaa olla pelokas ja epäluuloinen, vihainen tai välinpitämätön huoltajiaan kohtaan. Lapselle saattaa seurata psykkinen pahoinpitystä oppimisvaikeuksia, vaikeuksia luoda sosiaalisia suhteita ikätovereihinsä tai aikuisiin, sopimatonta käyttäytymistä sekä masentuneisuutta ja surullisuutta.

Toisinaan lapsiaan psykkinesti pahoinpitelevillä vanhemmilla on vääristynyt mielikuva lapsestaan. Vanhempi saattaa sijoittaa lapsen itsestään tai partneristaan huonoiksi tai kielletyiksi koettuja puolia. Patricia Crittenden on luokitellut kolmenlaisia perheitä, joissa lapset kokevat psykkinen pahoinpityä. Jaottelu perustuu ajatukseen miten näis-

sä perheissä käsitellään tietoa oman käytöksen seurauksista ja miten perheissä suhtaudutaan affekteihin, jotka välittävät tietoa siitä, mitkä tilanteet ja ympäristöt ovat vaarallisia ja mitkä turvallisia. (Sinkkonen 2004, 80, 83.)

Organisoitumattomat perheet

Organisoitumattomissa perheissä elämä ajautuu kriisistä toiseen. Elämä on kaoottista ja suurten tunnekuohujen sävyttämää. Vanhempien elämäntaidot ovat hukassa ja perhe on jatkuvasti tekemisissä eri viranomaisten kanssa. Tällaisten perheiden vanhemmilla on usein taustallaan traumaattinen lapsuus. Vanhemmat toimivat lapsen mielestä epäjohdonmukaisesti, joskus he ovat huolehtivaisia ja joskus vihaisia. Vanhempien tunnereaktiot tapahtuvat kuitenkin arvaamattomasti ja lapsen käytöksestä aiheutumattomasti. Tällaisissa perheissä lasten kiintymyssuhteet perustuvat voimakkaisiin tunneilmaisuihin. Lapset ovat oppineet olemaan luottamatta aikuisten puheisiin ja he hakevat huomiota vanhemmilta tunnepurkaustensa kautta. Vanhempi usein vastaa lapsen tunnepurkauksiin vihamielisesti, mutta lapsi tyytyy kaikkeen saamaansa huomioon. (Sinkkonen 2004, 83–84.)

Tunneköyhät perheet

Tunneköyhissä perheissä toiminta pohjautuu logiikkaan ja kognitioon. Lapset yrittävät saada myötätuntoisia reaktioita hätäänsä ja ahdistukseensa, mutta oppivat vähitellen, että vanhemmat ärsyntyvät etenkin vihamielisten tunteiden ilmaisemisesta ja muuttuvat torjuviksi ja hyljeksiviksi. Lapsista kasvaa usein varhaiskypsiä ja järkeviä, mutta taustalla on kuitenkin usein tyhjyyttä ja surumielisyyttä, koska lapsuus jäi elämättä. Tällaisten perheiden lapset ovat usein sosiaalisissa suhteissa kömpelöitä ja he saattavat jäädä yksin. Kotona lapset sisäistävät usein huolehtijan ja vastuunkantajan roolin. Tällaiset perheet vaikuttavat usein ulospäin aivan tavallisilta ja etenkin jos vanhemmat ovat hyvin koulutettuja, eivät viranomaiset puutu asiaan mitenkään. (Sinkkonen 2004, 84.)

Depressiiviset perheet

Depressiivisissä, lapsia laiminlyövässä perheissä, mikään ei tunnu miltään. Vanhemmat ovat toisinaan täysin lamaanuneita, eivätkä he ymmärrä lapsen tarpeita, vaikka ne heille usein kerrottaisiinkin. Vanhemmat eivät usko asioiden voivan muuttua parempaan suuntaan. Lapset yrittävät alkuun vuorovaikutukseen vanhempien kanssa monin eri keinoin, mutta mitkään keinot eivät auta. Jos lapsen psyykkinen pahoinpitely alkaa jo varhaisimmassa lapsuudessa, lapsi voi pahimmillaan sulkea itsensä vaikutteilta. Lapsi saattaa muuttua apaattiseksi ja ajautuu tyhjään masennukseen, josta varsinaista surua ei voi tavoittaa. (Sinkkonen 2004, 84–85.)

2.2 Fyysinen pahoinpitely

Lasten pahoinpitely oli vielä 1950-luvun alussa tuntematon diagnoosi lääketieteessä. Vuonna 1955 kaksi lääkäriä, Wolley ja Evans, havaitsivat lasten oireiden syntyneen pahoinpitelystä. Maailmanlaajuisen huomion diagnoosi sai vasta 1962, kun professori C. Henry Kempe julkaisi klassikoksi muodostuneen artikkelinsa ”The Battered Child Syndrome”. Ruumiillisen kurituksen perinne on ollut vahvana Suomessakin. Käsitukset kehittivät hitaasti ja ruumiillinen kuritus kiellettiin lailla vasta 1984. (Kallio & Tupola 2004, 87.)

Lastensuojelun Keskusliiton toiminnanjohtajan Mauri Upanneen mukaan monet tutkimukset ovat osoittaneet sen, että lapsen vakava pahoinpitely alkaa usein ”lievästä” ruumiillisesta kurituksesta. Lastensuojelun keskusliiton tekemästä Omnibus-tutkimuksesta selviää, että yli 90 prosenttia suomalaisista tietää ruumiillisen kurituksen olevan pahoinpitelyrikos, kuitenkin kolmannes suomalaisista sallii lapsen fyysiseen kuritukseen. Selvityksen mukaan vajaa viidesosa 15–45 –vuotiaista, lapsettomista suomalaisista, aikoo varmasti tai melko varmasti käyttää ruumiillista kuritusta kasvatukseen, jos hankkii lapsia. Suomessa naiset suhtautuvat miehiä kielteisemmin ruumiilliseen kuritukseen. Miehistä lähes puolet hyväksyvät ruumiillisen kurittamisen, kun taas naisista runsas viidennes pitää ruumiillista kuritusta ainakin poikkeustapauksissa sallittuna.

Kielteinen suhtautuminen näyttää kuitenkin vahvistuvan, kun perheeseen syntyy lapsia. (Lastensuojelun Keskusliitto 2004. [viitattu 11.4.2009].)

Stakesin vuosina 2003–2005 tekemien kouluterveyskyselyjen mukaan peruskoulun kahdeksas ja yhdeksäsluokkalaisista noin 20 prosenttia on kuritettu ruumiillisesti. Vuoden 2005 jälkeen prosenttiosuus kuitenkin putosi viiteen. (Stakes 2003–2007. [viitattu 11.4.2009].) Kallio ja Tupola (2004, 88) kertovat, että arvioiden mukaan alle kolmivuotiaiden murtumista 25 prosenttia ja 10 prosenttia lasten palovammoista olisi pahoinpitelyn seurausta. Väkivallan seurauksena kuolee Suomessa vuosittain 10–15 alle 15-vuotiasta lasta. Tämä luku sisältää niin itsemurhat, murhat kuin tapotkin.

Fyysisen pahoinpitelyn tunnusmerkit

Pahoinpitelymustelmille on yleistä sijainti kasvoissa, niskassa, kaulalla, selässä, paka-roissa ja reisien takapinnalla. Esimerkiksi vartaloon nipistämisestä aiheutuu parillinen mustelmajälki ja epätasaisella alustalla raahaaminen aiheuttaa raapiutumajälkiä. Suun avaaminen väkivalloin voi aiheuttaa alahuulen ienpoimun repeytymisen. Luonnolliset mustelmat ovat yleensä sopusoinnussa lapsen motorisen kehityksen kanssa. Imeväisikäisillä mustelmat ovat harvinaisia. Konttausikäinen lapsi saa tyypillisesti kolhuja otsaan, polviin, käsiin ja kyynärvarsiin. Leikki-ikäiset saavat usein mustelmia sääriin ja polvien etupinnoille. (Kallio & Tupola 2004, 90–91.)

Palovammojen kanssa on vaikea arvioida onko palovamma syntynyt pahoinpitelystä vai onnettomuudesta. Aiheutetuille palovammoille, kuten tupakalla polttamiselle, ovat tunnusomaisia tarkkarajaiset vammakuviot. Lapselle syntyy esimerkiksi hansikasmainen, kun hänen kätensä upotetaan kuumaan veteen. Tapaturmaisille palovammoille on tyypillistä roiskeet ja suojautumisesta aiheutuneet jäljet. (Kallio & Tupola 2004, 91.) Usein on myös syytä epäillä pahoinpitelyä, kun lapsella on suurempia palovammoja alueilla, joita yleensä suojaavat refleksit (Johnson, 2000, 161).

Fyysistä pahoinpitelyä voi epäillä murtumien yhteydessä sitä varmemmin mitä nuoremasta lapsesta on kyse. Alle vuoden ikäisten lasten reisimurtumista 75 prosenttia on

seurausta pahoinpitelystä. Päälakialueen lievät kallonmurtumat ovat pikkulapsilla todella tavallisia ja ne voivat johtua pahoinpitelystä kuten onnettomuudestakin. (Kallio & Tupola 2004, 92, 94.)

Shaken baby –oireyhtymä eli ravistellun vauvan oireyhtymä on pienten lasten erityinen oireyhtymä, joka aiheutuu ravistelusta. Yleisemmin ravistelun kohteeksi joutuu alle vuoden ikäinen lapsi. Ravistellun lapsen oireet voivat vaihdella lievistä hengenvaarallisiin. Tavallisimpia oireita ovat oksentelu, itkuisuus, huono syöminen, tajunnan tason häiriöt, hengityskatkokset ja kohtaukset sekä jäykistely. Ravistelluilla lapsilla on raajojen murtumia noin 35 prosentilla ja kallonmurtumia 14–19 prosentilla, lapsen iholla saattaa myös olla mustelmia. Isolla osalla lapsista ei kuitenkaan ole ulkoisia oireita. Ravistelluista lapsista menehtyy noin kolmasosa ja sama määrä vammautuu pysyvästi. Lasten myöhäisennusteesta on vain vähän tietoa. (Kallio & Tupola 2004, 95–96.)

2.3 Seksuaalinen pahoinpitely

Lapsen seksuaalisesta pahoinpitelystä on määrätty rikoslaissa luvuissa 17 ja 18. Rikoslain mukaan lapseen kohdistuvaa seksuaalista pahoinpitelyä on sukupuoliyhteys ja koskettelu tai muu teko, joka voi vahingoittaa lapsen kehitystä, jos se kohdistuu alle 16-vuotiaaseen ja tekijä on iältään vanhempi. Lapsen seksuaaliseksi pahoinpitelyksi katsotaan myös teko, jossa alle 18-vuotiaan lapsen vanhempi tai vanhempiin rinnastettava henkilö pahoinpitelee lastaan seksuaalisesti. Myös alle 18-vuotiaan lapsen sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan ja kuvaohjelman levittäminen ja hallussapito on lain mukaan rangaistava teko. Rangaistukset teoista vaihtelevat sakoista kymmeneen vuoteen vankeutta. (Rikoslaki [viitattu 12.4.2009].)

Seksuaalinen toiminta aikuisen kanssa on aina haitaksi lapsen seksuaaliselle ja psyykkiselle kehitykselle. Seksuaalisessa pahoinpitelyssä lapsi joutuu rooliin, joka ei ole hänen kehityksensä eikä ikätasonsa mukainen. Lapsi joutuu tekemisiin asioiden kanssa, joihin hän ei ole vielä henkisesti eikä ruumiillisesti valmis. Mitä enemmän lapsen seksuaaliseen pahoinpitelyyn liittyy fyysisistä ja psyykkistä pahoinpitelyä, salaisuuksia ja rooliritiriitoja, sitä vaikeampia seuraukset ovat. (Taskinen (toim.) 2003, 15.)

Suomalaisissa kyselytutkimuksissa on tullut esille, että Suomessa seksuaaliselle pahoinpitelylle on altistunut 6-8 prosenttia tytöistä ja pojista 1-3 prosenttia. Salon ja Ståhlbergin (2004, 105) mukaan esimerkiksi Turussa selvittelyjen piiriin tulleiden lasten ja nuorten määrä on viimevuosina kasvanut. Syyskuusta 2001 alkaen Turun yliopistollisen keskussairaalan lastenpsykiatrian yksikköön on tullut 5-6 virallista tutkimuspyyntöä kuukaudessa, kun aiemmin tutkimuksia pyydettiin puolta harvemmin. Ei kuitenkaan pystytä sanomaan onko ongelma oikeasti lisääntynyt vai johtuuko tutkimuspyyntöjen lisääntyminen seksuaalisen pahoinpitelyn paremmasta tiedottamisesta.

Lapsen seksuaalista pahoinpitelyä tapahtuu jokaisessa sosiaaliryhmässä ja kaikenlaisissa perheissä. Huomattavampi riski joutua seksuaalisen pahoinpitelyn kohteeksi on lapsiryhmillä, jotka ovat muutenkin alttiimpia pahoinpitelyille. Tällaisia ovat lapset, joilla on heikompi kyky puolustaa itseään, kuten kehitysvammaiset lapset tai lapset joiden perheessä on heikko vanhemmuus. (Salo & Ståhlberg 2004, 105.)

Seksuaalisen pahoinpitelyn aiheuttamia oireita

Traumaattinen seksuaalisoituminen aiheutuu, kun seksuaalisuus yhdistyy kielteisiin tunteisiin ja muistoihin. Lapselle syntyy virheellisiä käsityksiä seksuaalisuudesta ja sukupuolimoraalista, mikä saattaa aiheuttaa identiteetin hämärtymistä, sukupuolisuuden suhteetonta korostumista ja seksuaalisten toimintojen häiriintymistä. Kun lapsi kokee pahoinpitelyt nöyryyttävinä ja häpeällisinä, tuntee hän itsensä leimautuneeksi, likaiseksi ja häväistyksi. Tunteet korostuvat jos tekijä väheksyy lasta ja uskottelee lapsen vietelleen hänet. Jos lasta syytetään tapahtuneesta ja asian ilmitulo aiheuttaa ympäristössä vihaa ja inhoa, saattaa lapsen tilanne edelleen vain vaikeutua. (Taskinen (toim.) 2003, 15–16.)

Seksuaalinen pahoinpitely tarkoittaa lapsen kannalta petosta, koska hän ei saa turvaa häntä hoitavilta aikuisilta. Lapsi joutuu tyydyttämään aikuisen tarpeita ilman, että hänen tarpeitaan ja toiveitaan otetaan huomioon. Tästä saattaa aiheutua surua, masennusta ja vihaa sekä syvä luottamuksen puute toisiin ihmisiin. Seksuaalinen pahoinpitely voi toisaalta aiheuttaa äärimmäistä riippuvuutta toisista ihmisistä. Pitkään jatkunut seksuaalinen pahoinpitely voi saada lapsen tuntemaan itsensä voimattomaksi. Lapsi saattaa kokea, etteivät aikuiset auta häntä, eikä hän onnistu suojelemaan itse itseään. Tilannetta

pahentaa, jos lasta ei uskota, kun hän yrittää kertoa seksuaalisesta pahoinpitelystä. Avuttomuuden tunne saattaa aiheuttaa ahdistuneisuutta ja pelkoa. Ne saattavat aiheuttaa esimerkiksi painajaisia ja kauhutiloja sekä erilaisia somaattisia vaivoja. Lapsi saattaa myös alkaa käyttäytyä korostuneen seksuaalisesti ja viettelevästi, koska lapsi on oppinut saamaan aikuiselta huomiota osoittamalla eroottista mielenkiintoa. (Taskinen (toim.) 2003, 16.)

Seksuaalisen pahoinpitelyn tunnistaminen

Epäily lapsen seksuaalisesta pahoinpitelystä saattaa herätä lapsen kertomuksesta tai läheisten aikuisten huolena lapsen oireista. Toisinaan epäily saattaa herätä jonkin muun lapselle tehdyn tutkimuksen yhteydessä. Lapset kertovat melko harvoin oma-aloitteisesti seksuaalisesta pahoinpitelystä. Usein lapsi ei uskalla puhua asiasta edes sen tultua ilmi. Toisaalta lapsi voi kuitenkin kertoa vihjeitä tapahtuneesta, mutta aikuiset eivät aina ymmärrä niitä. Lapsi saattaa vahingossa kertoa seksuaalisesta pahoinpitelystä esimerkiksi leikkiessään tai hän saattaa uskoutua läheiselle aikuiselle, kun tilanne kehittyy sietämättömiksi lapselle. Pienet lapset sekä kehitysvammaiset voivat toisinaan kertoa asiasta ymmärtämättä sen merkitystä. Lapsi ei yleensä kerro heti kaikkea tai hän voi aluksi viitata vain johonkin isoon salaisuuteen. Toisinaan lapsi voi myöhemmin perua puheensa, jos lapsen kertomaan on suhtauduttu epäillen, lapsi on pelästynyt asiasta syntyneitä kohua tai häntä on asiasta uhkailtu. (Taskinen (toim.) 2003, 50–51.)

Jos lapsi ei itse kerro seksuaalisesta pahoinpitelystä, saattaa epäily asiasta nousta esille lapsen oireiden ja käytöksen perusteella. Kaikkien lasten käytös ei kuitenkaan muutu ja mielessä täytyy myös pitää, että lapsi saattaa ”oireilla” vaikka taustalla ei olisikaan pahoinpitelyä. Päivähoidon työntekijällä on suuri rooli lapsen seksuaalisen pahoinpitelyn havaittajana. (Taskinen (toim.) 2003, 52.)

Monissa maissa tehtyjen tutkimusten tulosten mukaan on tärkeää painottaa, että raskautta lukuun ottamatta ei ole olemassa yhtään yksittäistä oiretta osoittamassa lapsen seksuaalista pahoinpitelyä, vaan asiaa on tutkittava kokonaisuudessaan. Lapsen seksuaalinen pahoinpitely täytyy 50–80 prosentissa tapauksista selvittää ilman selkeitä fyysisiä merkkejä. Tutkimuksissa saatetaan kuitenkin löytää mustelmia, esimerkiksi genitaalij-

anaalialueella, reiden sisäpinnalla, käsivarsissa ja selässä, spermanjälkiä tai repeytyneitä vaatteita. (Taskinen (toim.) 2003, 55.)

Lapsi saattaa kärsiä psykosomaattisista oireista, kuten syömisvaikeuksista, unihäiriöistä, vatsakivuista tai tuhrimisesta. Seksuaalisesti pahoinpidellyllä lapsella voi olla erilaisia käytöshäiriöitä. Lapsi saattaa olla seksuaalisesti latautunut ja viettelevä aikuisia kohtaan. Lapsi voi kosketella toisten lasten sukupuolielimiä tai hän saattaa masturboida pakkonomaisesti ja julkisesti. Lapsi voi kärsiä masennuksesta ja hän voi olla itkuinen. Lapsi saattaa olla sulkeutunut ja karttaa aikuisia sekä välttää kontaktia toisiin ihmisiin. Seksuaalisesti pahoinpidelty lapsi voi olla alistunut, levoton tai ahdistunut. Lapsi saattaa pelätä toista vanhempaansa ja kavahtaa kosketusta, hän saattaa myös taantua. Toisinaan lapsi voi piirrellä sukuelinten kuvia. Pahimmassa tapauksessa lapsi saattaa vahingoittaa itseään tai yrittää itsemurhaa. Pelkästään näiden oireiden perusteella ei voida varmuksella sanoa, onko kyseessä seksuaalinen pahoinpitely, koska nämä samat oireet saattavat esiintyä muissakin lasta ahdistavissa tilanteissa. (Taskinen (toim.) 2003, 56; Salo & Ståhlberg 2004, 103, 107.)

2.4 Pahoinpitelyn vaikutukset lapsiin

Nykyään ajatellaan, että lapsuudessa koetut asiat vaikuttavat myöhempään elämänhallintaan ja yksilön käyttäytymiseen, kuitenkin muun muassa Brian Corby suosittelee varauksellista suhtautumista lasten pahoinpitelyjen ja psykososiaalisten ongelmien yhteyteen. Aihetta on tutkittu melko vähän ja tutkimuksissa on monia ongelmakohtia. Monissa tutkimuksissa on selvitelty lapsuudessa pahoinpideltyjä vain tietyissä ryhmissä, kuten vankien ja mielenterveysongelmista kärsivien parissa. Tällöin ei ole onnistuttu keräämään tarinoita, joissa pahoinpitelykokemuksista huolimatta ihminen on elänyt ”normaalin” elämän. Yhteiskunnalliset ja kulttuuriset ominaisuudet vaikuttavat myös siihen, millaiseksi pahoinpitelyn seuraukset kehittyvät ja millaisia tukirakenteita sekä suhtautumistapoja lapsilla on käytettävänä. Edellä mainituista seikoista huolimatta Corby havaitsi olevan paljon tutkimustuloksia, mitkä osoittavat pahoinpitelyn vaikuttavan lyhyellä aikavälillä jollakin tavalla lapsen tunne-elämän kehitykseen sekä sosiaaliseen ja kognitiiviseen toimintaan. Pahoinpitelyillä näyttäisi olevan pitkällä aikavälillä vaikutusta mielenterveyteen, päihteidenkäyttöön, rikollisuuteen ja väkivaltaisuuteen. (Paavilai-

nen & Pösö 2003, 39–41.) Kuitenkin täytyy muistaa että samantapaiset pahoinpitelykokemukset voivat johtaa erittäin erilaisiin lopputuloksiin ja erilaisia asioita kokeneet voivat kuitenkin päätyä samaan lopputulokseen. Näin ei ole mahdollista ennustaa, mitä mistäkin kokemuksesta seuraa. (Glaser 2001, 69.)

2.4.1 Lasten selviytymiskeinot

Pienellä lapsella samanlaisina toistuvat tilanteet vaikuttavat aivojen kehitykseen. Näin aivot mukautuvat kehitysympäristönsä lainalaisuuksiin. Jos lapsen kasvuympäristö on vaarallinen, lapselle kehittyy äärimmäinen herkkyys vaaran merkkien havainnoinnille. Lapsi oppii jo varhain erilaisia reaktiomalleja tuomaan turvaa vaaralliseen ympäristöön. Reaktiomallit saattavat aiheuttaa kuitenkin lapselle erilaisia ongelmia, kuten pakkomielleitä, paranoia ja posttraumaattisen stressireaktion. (McKinsey Crittenden 2001, 131.)

Pahoinpitelylle altistuneet lapset ovat usein erittäin valppaita huomaamaan vaaran merkkejä. Lapset saattavat olla jopa liioitellun valppaita, jolloin he saattavat havaita pahoinpitelyyn viittaavia merkkejä myös ei-uhkaavissa tilanteissa. Toisinaan lapset saattavat toistaa käytöstä, joka on aiemmin ehkäissyt vanhempien suuttumusta. Pahoinpidelty lapsi oppii myös säätelemään tunnekuohujaan väkivaltaa ehkäistäkseen tai hoivaa saadaakseen. Jos esimerkiksi tunnepurkauksilla on ollut vaarallisia seurauksia, lapsi lopettaa sellaisten tunteiden näyttämisen. Lasten valppautta vaaratilanteiden havainnoimisesta todistaa havainto, että pahoinpidellyt lapset osallistuvat muita lapsia harvemmin erilaisiin urheiluharrastuksiin, haasteisiin, koulunkäyntiin ja ystävyyssuhteisiin. Pahoinpidellyt lapset vaikuttavat usein aikuisten silmissä keskittymättömiltä ja joustamattomilta ja heidät diagnosoidaankin helposti ylivilkkaiksi. (McKinsey Crittenden 2001, 131–132.)

Lasten reaktioissa pahoinpitelyjen uhkaan on havaittavissa tiettyjä erityisiä toimintamalleja. Lapset ovat usein erittäin mukautuvaisia aikuisten vaatimuksiin, millä on pahoinpitelyn riskiä vähentävä vaikutus. Yksi vaihtoehto lapselle on olla hiljainen ja syrjäänvetäytyvä tai jatkuva myönteisten tunteiden teeskentely. Nämä keinot toimivat lapsilla vain silloin, kun pahoinpitelyn uhka on ennustettavissa. (McKinsey Crittenden 2001, 133–134.) Toisinaan sanotaan, että kotonaan pahoinpideltyjen lasten ilo katoaa, vaikka ilo on muuten lapsille niin luontaista. Ilon katoamisesta huolimatta, lapsilla on omat

keinonsa selvitä erilaisista tilanteista. Lapset ovat toiveikkaita sekä joustavia ja heidän mielikuvituksensa suojaa heitä. (Forsberg 2000, 37.)

Lapsilla on omat keinonsa yrittää selvitä vaikeista tilanteista. Lapsen toiminnot saattavat näyttää ulkopuolisen aikuisen silmissä huonosti toimivilta ja jopa vahingollisilta, kuitenkin niissä on lapsen näkökulmasta mielekkyyttä. Nuoremmilla lapsilla on vähemmän selviytymiskeinoja kuin vanhemmilla. Vauvan ainoita selviytymiskeinoja ovat nukahduttaminen ja kontaktista vetäytyminen. Hieman vanhemman lapsen selviytymiskeinoja ovat tilanteiden, ajatusten ja tunteiden poiskytkeminen, idealisoidut päiväunet ja kostonfantasiat, kuten unet täydellisestä perheestä tai unelmointi pahoinpitelijälle kostamisesta, tilanteiden välttely, esimerkiksi kotiin menemisen välttely ja karkailu sekä aktiivinen toiminta pahoinpitelytilanteissa, kuten avun hälyttäminen ja tilanteiden ennakointi. (Oranen & Keränen 2006, 65–67.)

2.4.2 Traumaperäinen stressihäiriö

Lasten pahoinpitelyjen seurauksille ei ole omaa tautiluokitustaan vaan pitkäaikaisseurauksista puhutaan usein posttraumaattisena stressihäiriönä. Posttraumaattisen stressihäiriön kriteerit eivät kuitenkaan sovi täysin pienille lapsille. Pienten lasten pahoinpitelyn seurauksista puhutaankin usein traumaattinen stressihäiriö. (Turunen 2004, 188–189.)

Lapsi traumatisoituu, kun hän on vaarassa, niin että tilanteesta ei voi paeta ja tapahtumien kulkuun ei voi vaikuttaa. Lapsi ylikuormittuu ja hänen psyykkiset selviytymiskeinot lamaantuvat. Akuutissa vaaratilanteessa lapsi kokee usein voimakasta pelkoa, kauhua ja voimattomuutta, lapsen silmissä maailmasta tulee pelottava ja arvaamaton. (Sinkkonen 2001, 60–61.) Lapsi saattaa olla niin kauhuissaan, ettei hän pysty enää käyttämään kognitiivisia kykyjään vaan lapsi kokee ja reagoi ajattelematta. Toisinaan lapsen käsitys todellisuudesta voi muuttua niin, ettei hän tunne kauhua. Lapsi saattaa esimerkiksi kuvitella olevansa jossain muualla. Akuutin reaktion tilalle tulee pikkuhiljaa traumaperäinen stressi. (Broberg, Almqvist & Tjust 2005, 206.)

Lapsilla diagnosoidun traumaperäisen stressihäiriön kriteereinä on, että (1) lapsi on kokenut poikkeuksellisen uhkaavan traumaattisen tilanteen, jossa jonkun henki tai fyysi-

nen koskemattomuus on ollut vaarassa ja tilanteeseen on liittynyt pelkoa, voimattomuutta sekä kauhua. Lapsilla edellä mainitut tunteet saattavat näkyä myös hajanaisena käytöksenä tai levottomuutena. (2) Lapsi kokee traumaattisen kokemuksen toistuvasti uudelleen ahdistavina ajatuksina, mielikuvina tai havaintoina. Hän saattaa toistaa traumaan liittyviä aiheita leikeissään. Lapsi näkee usein pelottavia unia, joiden sisältö ei ole tunnistettavissa. Pienillä lapsilla taas saattaa esiintyä käytöstä, joka matkii traumaattisen tapahtuman aikaista toimintaa. Lapsi saattaa kokea traumaattisen tilanteen toistuvasti uudelleen erilaisilla tuntemuksilla ja aistiharhoilla esimerkiksi heräämistilanteissa. Hän kokee voimakasta ahdistusta ja lapsella esiintyy fysiologisia reaktioita, kuten stressihormonitason nousua, joutuessaan kohtaamaan traumaattista kokemusta muistuttavien asioiden kanssa. (Broberg, Almqvist & Tjust 2005, 207–208.)

Lapsilla stressireaktion yhteydessä on yleistä, että (3) lapsi välttelee traumaan liittyviä asioita ja hän turruttaa yleisen reagoitiherkkyytensä. Lapsi saattaa vältellä traumaan liittyviä ajatuksia, tunteita tai keskusteluja ja hän voi pyrkiä välttämään toimintoja, paikkoja ja ihmisiä, jotka muistuttavat traumasta. Lapsi saattaa unohtaa traumaan liittyviä keskeisiä asioita. Hänen kiinnostus ja osallistuminen aikaisemmin hänelle mieluisiin puuhiin on vähentynyt ja hän saattaa vetäytyä kaverikontakteistaan. Lapsen tunteet voivat laimentua tai hänen uskonsa hyvään tulevaisuuteen heikentyä. (4) Lapsella saattaa esiintyä jatkuvia nousseen vireystilan oireita kuten nukahtamis- ja nukkumisvaikeuksia, huolestuneisuutta, ärtyneisyyttä ja vihanpurkauksia, keskittymisvaikeuksia, korostunutta varuillaanoloa tai säikkymistä. (5) Häiriön kriteerien 2, 3 ja 4 oireet kestävät yli kuukauden ja (6) häiriö aiheuttaa merkittävää haittaa sosiaalisella tai muulla tärkeällä toiminnan alueella. (Broberg, Almqvist & Tjust 2005, 208–209.)

Lapselle aiheutunut traumaperäinen stressihäiriö on yleensä hoidettavissa. Traumati eivät kuitenkaan parane täysin, vaan ne jättävät lapsen jälkensä. Lapselle saattaa tulla tulevaisuudesta toivoton ja synkkä kuva ja hänelle saattaa kehittyä asenne elää päiväkerrollaan. (Taskinen (toim.) 2003, 18.)

3 PÄIVÄKODIN HENKILÖKUNTA PAHOINPITELYJEN TUNNISTAJINA

Lapsiperheiden käytössä on monia erilaisia palveluja, joiden tarkoituksena on tukea vanhempia ja edistää lasten hyvinvointia. Palveluja löytyy varhaiskasvatuksen, kasvatuksen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatioista. Näitä palveluja ovat esimerkiksi neuvolat ja päiväkodit. (Paavilainen & Pösö 2003, 49.) Suomessa päivähoito on ollut lakisääteistä jo vuosien ajan. Päivähoito tuli mahdolliseksi kaikille alle kouluikäisille, joiden vanhempainrahakausi on päättynyt, vuonna 1996. Nykyisin julkista päivähoitoa järjestetään leikkitoimintana, perhepäivähoitona ja päiväkotihoidona. (Viitasaari 2003, 103.) Turussa kokopäivähoidossa päiväkodeissa oli 3628 lasta vuoden 2007 lopussa. (Sotkanet [viitattu 7.4.2009].)

Päiväkodeilla on tärkeä tehtävä perheiden tukemisessa, päiväkodin työntekijät tuntevat perheet ja hyvässä yhteistyösuhteessa myös perheen arjen. Päiväkotien tavoitteena on tukea lasten huoltajia heidän kasvatustehtävässä sekä edistää kotien kanssa yhteistyössä lapsen tasapainoista kasvua ja kehitystä. Päiväkotien henkilökunnalla ei toisinaan ole mahdollisuutta neuvotella säännöllisesti muiden asiantuntijoiden kanssa arvioidessaan mahdollista lapsen pahoinpitelyä. Toisinaan keskusteluapua on saatavilla henkilökunnalle vasta kun havainnot ovat jo vakavia. (Viitasaari 2003, 103–104.)

Päiväkotien perustehtävänä on toteuttaa suunnitelmallista hoitoa, kasvatusta ja opetusta, minkä edellytyksenä on vanhempien kohtaaminen. Vanhempien kanssa käydään säännöllisesti vapaaehtoisia kahdenkeskisiä keskusteluja, jotka koskevat lapsen kehitystä ja toimintaa. Keskustelujen yhtenä tavoitteena on oppia lisää lapsesta, joka viettää melkein päivittäin aikaa kahdessa hyvin erilaisessa maailmassa. Työntekijöiden ja vanhempien päivittäinen kohtaaminen luo mahdollisuuksia keskusteluille sekä erilaisille havainnoille puoli ja toisin. Molempien kertomukset lapsen toiminnoista auttavat lapsen kasvun ja kehityksen tukemista. Kotona tapahtuvat pahoinpitelyt kuitenkin jäävät kuitenkin melko helposti perheen sisäisiksi salaisuuksiksi. (Viitasaari 2003, 106, 108.)

Helmikuussa 2002 annettu valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista korostaa, päiväkotien roolia vanhempien ja heidän kasvatustehtävänsä tukijoina. Periaatepäätöksessä korostetaan vanhempien ensisijaista kasvatustavastuuta ja -oikeutta. Asiakirjassa korostetaan päiväkodin henkilökunnan sekä vanhempien välistä kommunikaatiota. Yhteistyö vanhempien kanssa tarkoittaa perheen auttamista, tukemista ja yhdessä tekemistä mutta tietyissä tilanteissa myös perheen asioiden puheeksi ottamista. (Viitasaari 2003, 105.)

Perheiden ongelmatilanteet ja vaikeudet tulevat esille usein juuri päivähoitossa. Pahoinpidelty lapsi ei yleensä hae itse apua. Lapsi ei välttämättä edes ymmärrä, että pahoinpitely ei kuulu normaaliin perhe-elämään. Päiväkodin henkilökunnan tulisikin tuntea lapsen normaali kehitys sekä lapsen hyvinvointiin kuuluvia tunnuspiirteitä. (Paavilainen & Pösö 2003, 75–76.)

Lapset jotka ovat kokeneet pahoinpitelyä tuntevat usein pelkoa, vihaa, surua, häpeää, syyllisyyttä, hämmennystä ja epätoivoa. Nämä tunteet vaikuttavat lapsen perusluottamukseen, lapsen itsetuntoon, käytökseen, terveyteen ja koulunkäyntiin sekä sosiaalisiin taitoihin. Koska lapset tuntevat itsensä usein voimattomaksi, he odottavat aikuisten puuttuvan perheen ongelmatilanteeseen sekä auttavan lasta. Onkin erittäin tärkeää, että asioihin puututaan. (Saunders, 2000, 7.) Työntekijöiden pitäisi herkistyä kuulemaan lapsen mahdollisesti arkoja ja pieniä vihjeitä pahoinpitelyistä (Viitasaari 2003, 104).

Inkeri Eskonen on tutkinut miten lapset kertovat perheväkivallasta. Eskonen painottaa, että lapset viestivät pahoinpitelyistä monin eri keinoin. Leikki, piirtäminen sekä mielikuvitustarinat toimivat kertomisen välineinä aivan kuin sana ja eleet. Kertoessaan kokemastaan pahoinpitelystä lapset usein puhuvat jostain yksittäisestä tilanteesta ja kertonta on usein lyhyttä ja pirstaleista. (Eskonen 2005a, 7.) Lapsilla saattaa olla jokin tietty tapahtuma, josta he yleensä puhuvat ja he saattavat ilmaista asian vain yhdellä tai kahdella sanalla. Lapset kertovat usein erittäin tarkasti pahoinpitelyn paikan ja ajankohdan, kuten äitienpäivänä keittiössä. (Eskonen 2005b, 37–38.)

3.1 Pahoinpitelyepäilyn herääminen

Lasten pahoinpitelyjen tunnistamisen ja pahoinpitelyyn puuttumisen edellytyksenä on, että työntekijät alkavat epäillä asiaa. Kuten perheenjäsenet myös työntekijät saattavat kieltää pahoinpitelyongelman olemassaolon. Ammatillaiset saattavat sulkea silmänsä ja ajatella kyseessä olevan vain väliaikainen ja ohimenevä ongelma. Vaikka monet lasten kanssa työskentelevät ammatillaiset haluaisivat puuttua pahoinpitelyepäilyihin, he saattavat kärsivästä vaikeudesta tunnistaa lasten pahoinpitelyjä. Työntekijät saattavat pelätä tunkeutumista perheen yksityisalueelle, eivätkä työntekijät välttämättä uskalla tai osaa puuttua asiaan. Työntekijät eivät aina luota epäilyihinsä, he saattavat pitää niitä liian lievinä tai epämääräisinä. Eivätkä he aina välttämättä tunnista pahoinpitelyjen merkkejä lapsessa tai muissa perheenjäsenissä. Epävarmojen työntekijöiden voi olla haastavaa saada aluilleen toimiva ja auttava yhteistyö yksityisyyttään suojelevien perheenjäsenten kanssa. (Paavilainen & Pösö 2003, 77–78.)

Lapsen tai muiden perheenjäsenten käytös saattaa herättää henkilökunnan epäilyn. Perheenjäsenet saattavat osoittaa hermostuneisuutta, vihamielisyyttä, pelkoa tai itkuisuutta. Lapsen käytöksessä saattaa myös esiintyä viitteitä pitkäaikaisesta pahoinpitelystä, lapsi ei välttämättä luota aikuisiin, hänellä saattaa olla keskittymisvaikeuksia tai hän saattaa olla itsetuhoinen. Vanhempien kertomus lapsen oireiden synnystä saattaa muuttua uudelleen kerrottuna tai lapsen vammat eivät vastaa kerrottua syntytapaa. (Paavilainen & Pösö 2003, 79.)

Kun työntekijöille herää epäily lapsen mustelmista, vanhemmat usein kertovat mustelmien aiheutuneen esimerkiksi lapsen kaatuessa, pudotessa sängyltä tai olevan lapsen sisarusten aiheuttamia. Työntekijöiden tulisikin tuntee lapsen normaali kehitys ja osata miettiä mustelmista kerrottua syntyhistoriaa lapsen kehitysvaiheeseen peilattuna. (Johnson, 2000, 161.)

Tunnistamisen vaikeutena on, että suurin osa oireista saattaa kertoa myös muista asioista, kuten jostain kehityksellisestä ongelmasta. Jos epäily herää, työntekijä voi pohtia itsekseen miksi vamma näyttää epätavalliselta? Tuntuuko vamman syntymisestä kerrottu

kuvaus uskottavalta, entä sopiiko kuvaus oireisiin ja lapsen kehitysvaiheeseen? Entä mitkä muut tekijät saattavat kuvastaa kasvanutta pahoinpitelyriskiä? (Paavilainen & Pösö 2003, 79.)

3.2 Epäilyyn puuttuminen

Epäilyn herättyä asiaan tulee puuttua jotenkin, jotta lapsen ja perheen tilannetta voidaan selvittää ja etenkin lasta, mutta myös muita perheenjäseniä, auttaa. Yleensä asiaan puuttuminen edellyttää eri asiantuntijoiden välistä yhteistyötä. Lapsen pahoinpitelyepäilyn selvittäminen ei ole yksiselitteinen prosessi. Puuttumistapa vaihtelee tilanteittain. Lasten kanssa työskentelevien tulee kuitenkin tiedostaa vastuunsa ja osata ottaa huomioon väkivallan mahdollisuus, jotta asian jatkoselvittely olisi mahdollista. Työntekijöillä pitäisi olla taitoa hankkia tietoa, olla vuorovaikutuksessa perheenjäsenten kanssa ja vaistoa sekä taitoa käsitellä haastavia tilanteita ja asioita. (Paavilainen & Pösö 2003, 79–80.)

Työntekijän on tärkeää tiedostaa ja arvioida koko ajan miten hän kerää tietoa mahdollisesta pahoinpitelystä. Usein ihminen kerää sellaista tietoa, joka vahvistaa hänen ennakkokäsitystään. Tietoa pahoinpitelyepäilystä tulee hankkia objektiivisesti ja monipuolisesti. Tunteet ovat kuitenkin mukana tiedon keruussa suuntaamassa työntekijän toimintaa ja ymmärryksen kehittymistä epäilystä. Tunteet auttavat kokonaisarvion muodostamisessa. Tiedolliset ja tunneperäiset perusteet eivät kuitenkaan riitä lapsen pahoinpitelyepäilyn heräämiseksi. Apuun tarvitaan vielä työntekijän moraalisia perusteita, jotka auttavat löytämään ratkaisuja siihen, miten pitäisi toimia lapsen parhaaksi. (Paavilainen & Pösö 2003, 81.)

Lasten pahoinpitelyjen selvittämistavat voidaan jakaa aktiivisuus–passiivisuusasteikolla. Perheen auttamisen kannalta paras tilanne on sellainen, jossa työntekijä on aktiivinen tilanteissa, joissa lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa on tapahtunut. Tällöin työntekijän epäily herää ja hän osaa havaita mahdollisen pahoinpitelyn olemassaolon. Työntekijä tekee yhteistyötä sekä avustaa pahoinpitelyepäilyn selvittelyn ja hoitamisen alkuun. Jos lasta on pahoinpidelty ja työntekijä on passiivinen, seurauksena on tilanteen pitkittyminen. Alipuuttumisesta ongelmallisen tekee tieto, pahoinpitelyn negatiivisista seurauksista. (Paavilainen & Pösö 2003, 82–83.)

Lapsiin kohdistuvien pahoinpitelyiden ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen ovat erittäin tärkeitä asioita. Tilanteissa, joissa lapsi ei ole altistunut pahoinpitelylle ja työntekijä toimii passiivisesti, asia on ”sattumalta” kunnossa ja lapsi turvassa. Tilanteessa, jolloin työntekijä on aktiivinen eikä lapsen ole kohdistunut pahoinpitelyä on kyse ylipuuttumisesta. Tilanne saattaa aiheuttaa perheelle hankaluuksia ja perheen ja työntekijän välille ongelmia. Työntekijän tulee osata perustella, mikä hänen epäilynsä aiheutti ja selvittää sitä kautta tapahtunutta väärinymmärrystä. Työntekijällä tulee olla taito kohdentaa aktiivisuutensa oikein ja huolehtia aktiivisuutensa realismista. (Paavilainen & Pösö 2003, 82–83.)

Kodin ikävät tapahtumat ovat havaittavissa ja tulkittavissa lasten käytöksestä päiväkodissa tietyin varauksin (Viitasaari 2003, 109). Lapsi voi antaa pahoinpitelystään vihjeitä esimerkiksi piirroksillaan, leikeissään ja käytöksessään (Broberg, Almqvist & Tjust, 2005, 222). Toisinaan työntekijöillä on vaikeuksia hahmottaa kertomuksista, mikä lapsen tarinassa on totta ja mikä mielikuvituksen tuotetta. Työntekijät ovat periaatteessa valmiita kuulemaan lasta, mutta he epäilevät voiko lapsen puheisiin luottaa. Voiko lapsen puheisiin suhtautua samalla varmuudella kuin aikuisen puheeseen? (Viitasaari 2003, 109.) Lapsen kertomiin asioihin tulisi suhtautua vakavasti, kuitenkin tietojen luotettavuutta tulee arvioida. Aikuiset voivat toisinaan käsittää väärin lapsen puheet ja esimerkiksi riitaisissa erotilanteissa aikuinen on saattanut panna lapselle sanat suuhun. (Taskinen (toim.) 2003, 51.)

Lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvässä puuttumisessa on aina kyse lapsen edusta. Lapsen pahoinpitely on vaikeimpia asioita ottaa puheeksi. Onnistuneen puheeksi otton ja keskustelun edellytyksenä on luottamuksellinen ja vuorovaikutuksellinen suhde vanhempien kanssa. Jos vastavuoroinen vuorovaikutuksellinen yhteistyösuhde puuttuu, on lasta koskevissa ongelmallisissa tilanteissa vaikea nostaa esiin avoimia kysymyksiä. Lasten vanhemmat ja päiväkodin työntekijät ovat kilpailevia lapsen edun puolestapuhujia. Molemmat tietävät lapsen asioista, mutta tieto lapsesta perustuu lapsen yksipuoliseen kohtaamiseen kotona tai päiväkodissa. Vaikean asian esille ottaminen on työntekijältä pyyntö vanhemmille auttaa työntekijää tukemaan lasta. (Viitasaari 2003, 112, 116.)

4 OPINNÄYTETYÖPROSESSI

4.1 Lähtökohdat ja opinnäytetyötehtävät

Aloin suunnittelemaan opinnäytetyöni aihetta vuoden 2008 lopussa. Päätin, että teen toiminnallisen opinnäytetyön. Vilkkaan ja Airaksisen (2003, 9, 16–17) mukaan toiminnallisen opinnäytetyön tavoite on käytäntöjen kehittäminen työkentällä. Toiminnallinen opinnäytetyö voi olla esimerkiksi opas, ohjeistus tai jonkin tapahtuman järjestäminen. Vilkka ja Airaksinen sanovat hyvän opinnäytetyön aiheen idean tulevan opinnoista ja hyvän opinnäytetyön aiheen avulla voi ylläpitää yhteyksiä työelämään. Opinnäytetyön avulla opiskelijan tulisi pystyä syventämään tietojaan ja taitojaan itseään alalla kiinnostavasta aiheesta. Työlle olisi hyvä löytää toimeksiantaja, jolloin opiskelija saattaisi päästä luomaan suhteita työelämään. Opiskelija pääsee mahdollisesti kokeilemaan sekä kehittämään omia taitoja työelämän kehittämisessä sekä harjoittelemaan omaa innovatiivisuuttaan. Toimeksianto lisää usein opiskelijan vastuuntuntoa ja opettaa häntä täsmälliseen suunnitteluun ja tavoitteiden tekoon sekä opettaa aikataulutusta ja tiimityöskentelyä.

Sosionomi (AMK) voi saada lastentarhanopettajan pätevyyden, jos suorittaa riittävän määrän varhaiskasvatukseen liittyviä kursseja. Halusin saada pätevyyden, joten halusin tehdä suuntaavien opintojen harjoittelun päiväkodissa. Samalla minua kiinnosti myös lastensuojelu. Lopulta päätin tehdä työni lasten pahoinpitelyistä. Ajattelin, että päiväkoiteja varmasti kiinnostaisi jonkinlainen opas lasten pahoinpitelyjen tunnistamisesta. Oman työkentältä saadun kokemukseni mukaan, minulla on käsitys, että osille päiväkoiteissa työskenteleville lasten pahoinpitelyjen tunnistaminen ei ole helppoa. Kokemukseni mukaan osa työntekijöistä myös aristelee huolen puheeksiottoa, eikä kaikille ole selvää lastensuojeluilmoituksen merkitys. Mielestäni aihe on aina ajankohtainen, mutta nyt vielä selkeämmin uuden lastensuojelulain myötä.

Hetken aihettani pohdittuani, aloin soitella päiväkoteihin ja tarjota heille opinnäytetyötäni. Turun kaupungin Heinikonkadun päiväkodinjohtaja innostui aiheestani heti. Muu-

tamien puhelujen jälkeen olimme sopineet opinnäytetyöstä sekä tekemästani harjoittelusta heidän kanssaan. Harjoitteluni päiväkodissa sijoittui viikoille 15–25 ja näiden viikkojen aikana keskustelin opinnäytetyöni aiheesta työntekijöiden ja johtajan kanssa. Johtajan kanssa pidettyjen keskustelujen jälkeen opinnäytetyötehtäväkseni tuli opaskirjan teko päiväkodin henkilökunnalle. Opinnäytetyöni tavoitteiksi muodostui päiväkodin henkilökunnan ohjeistaminen lasten pahoinpitelyjen tunnistamisessa sekä ohjeistaminen, kuinka henkilökunnan tulisi toimia pahoinpitelyepäilyn noustessa esiin.

4.2 Oppaan toteutus

Opinnäytetyön aiheen sopimisen jälkeen suunnittelin itselleni aikataulun, jossa otin huomioon kaikki opinnäytetyöhöni vaikuttavat tekijät, kuten opinnäytetyöseminaarit, suunnitelmat ja itse työn tekemisen. Mietin myös tavoitteitani ja pohdin kuinka laajan työn olen valmis tekemään. Vilkka ja Airaksinen (2003, 18) muistuttavatkin, että toimaksiannetussa opinnäytetyössä riskinä on työn laajeneminen suuremmaksi, kuin omat alkuperäiset tavoitteet ja koulun asettamat opintopistemäärät edellyttäisivät.

Aikataulun suunnittelun jälkeen aloin pohtia millainen oppaasta voisi tulla. Mietin, mikä on tarpeellista tietoa? Mikä on henkilökunnalle jo itsestään selvää ja mistä he haluaisivat tai tarvitsisivat lisää tietoa? Tutkin löytyikö aiheista lähdekirjallisuutta ja keskustelin suunnitelmistani ja ajatuksista päiväkodin johtajalle.

Keräsin materiaalia opasta varten monista kirjallisista lähteistä. Sovimme johtajan kanssa, etten kerää aineistoa päiväkodin lapsista. Päätimme, että käytän oppaan teossa apuna jo olevia kirjallisia lähteitä, enkä käytä tiedonkeruussa päiväkodin henkilökunnan haastatteluja. Johtaja pelkäsi lasten vanhempien reaktioita, jos työni liitettäisiin päiväkotiin.

Ensin selailin kaikkia löytämiäni teoksia ja artikkeleita. Valitsin joukosta luotettavimmat sekä laadukkaimmat lähteet ja tutustuin niihin tarkemmin. Lopulta etsin niistä tiedot, joita käytin työssäni. Lähteiden laatuun vaikuttaa lähteen tunnettavuus sekä ikä ja uskottavuus. Uusi, asiantuntijan kirjoittama, ajankohtainen lähde on usein varmin valinta. Kirjojen lisäksi lähteenä voi käyttää myös raportteja ja lausuntoja sekä konsultaatioita. Konsultaatio tuo työhön lisää teoreettista syvyyttä, mutta konsultaation lähde tulee

mieltä tarkoin. Kuitenkin tulee muistaa, ettei lähteiden määrä ratkaise työn arvoa vaan lähteiden laatu on paljon tärkeämpää. (Vilka & Airaksinen 2003, 58, 64, 70, 72, 76.)

Päiväkodissa suorittamani harjoittelun aikana keräsin työntekijöiden ajatuksia oppaasta. Keskustelin heidän kanssaan siitä, mitä he toivoivat oppaalta. Osallistuin päiväkodin kehittämispäivään, jossa kerroin kaikille yhteisesti opinnäytetyön aiheeni ja kyselin heidän mielipiteitään. Sovimme, että myöhemmin mieleen tulleita asioita voi tulla kertomaan minulle koska vain. Sovimme myös, että päiväkodin henkilökunnan kahvitilaan voi kerätä lapulle mieleen tulleita asioita ja harjoitteluni loputtua ajatuksia voi lähetellä minulle myös sähköpostilla.

Koko opinnäytetyöprosessin ajan kirjoitin opinnäytetyöpäiväkirjaa, johon kirjasin ajatuksiani ja ideoitani, jotta muistaisin ne vielä myöhemminkin. Vilka ja Airaksinen (2003, 19–20) sanovat opinnäytetyöpäiväkirjan olevan opiskelija muisti, jonne he suosittelevat kirjattavan kaikki ideat, pohdinnat ja tavoitteet sekä toteutukseen liittyvät asiat. Opinnäytetyöpäiväkirja toimi tukenani opinnäytetyöni tekemisessä ja etenkin raportin kirjoittamisessa.

Harjoitteluni loputtua päiväkodissa, olin yhteydessä johtajaan ja johtajan kautta henkilökuntaan sähköpostitse. Lähetin päiväkotiin aina välillä oppaan alustavia sisällysluetteiloita sekä sisältöjä arvioitavaksi ja kommentoitavaksi. Henkilökunnan kommentit työstäni olivat minulle erittäin tärkeitä. Tarkistuttamalla oppaan sisältöjä heillä, sain kuvan käsitteleekö oppaani varmasti henkilökunnalle tärkeitä aiheita.

Syksyllä, oman työskentelyni kannalta kiireisimpänä ja tärkeimpänä aikana, päiväkodin johtaja jäi pitkälle sairauslomalle. Hänen tilallaan johtajan tehtävissä toimi virkaa tekevä johtaja, yksi päiväkodin lastentarhanopettajista, joka työskenteli samanaikaisesti myös ryhmässä. Tästä johtuen yhteistyö ei toiminut kunnolla. Hänen kiireistään johtuen palautteen annossa kesti päiväkodin suunnalta kauan. Jouduin tekemään paljon itsenäisesti päätöksiä oppaaseen liittyen. Lähetettyäni viimeisen version päiväkodille arvioitavaksi ja kommentoitavaksi vastausten saanti kesti todella kauan, mutta sain ne kuitenkin ennen opinnäytetyön palautuspäivää. Opaskirjan valmistuttua minun oli tarkoitus esitellä

opas päiväkodin henkilökunnalla. Viimehetken viivästyksien takia, en ehtinyt esittelemään työtä ennen koulun asettamaa opinnäytetyön palautuspäivää.

4.2.1 Oppaan kirjoittaminen

Tavoitteenani oli luoda opas, joka eroaisi muista vastaavista tuotteista. Halusin luoda jotain uutta. Vilkka ja Airaksinen (2003, 69, 53) muistuttavatkin, että uutta tietoa ei ole vain uusi tutkimustulos tai havainto. Heidän mukaan uutta tietoa on myös se muoto, johon produkti saatetaan tekijän omalla persoonallisella tyyllillä. Produktin kriteereinä ovat sen muoto ja käytettävyys. Muita kriteereitä produktille ovat sen houkuttelevuus, selkeys ja johdonmukaisuus. Kirjoittaessani otin huomioon oppaan kohderyhmän eli päiväkodin moniammatillisen henkilökunnan ja pidin mielessäni, että kirjoitin opasta heille, heidän käyttöönsä. Vilkka ja Airaksinen (2003, 129) huomauttavatkin, että tekstiä kirjoittaessa pitää huomioida kohderyhmä, sen ikä, asema ja sen tuntemus aiheesta. Tekstissä tulisi myös huomioida tuotteen tarkoitus sekä erityisluonne.

Käytin oppaan teossa lähteenä jo olemassa olevia laadukkaita kirjallisia lähteitä. Varmistaakseni ohjeistusteni paikkaansa pitävyyden, konsultoin sähköpostihaastattelun muodossa päiväkodin alueen sosiaalityöntekijää Nina Jerkovia. Hän näytti vastauksensa vielä esimiehellen, asioiden oikeellisuuden varmentaa. Kyselin Jerkovilta miten he toivovat päiväkodin henkilökunnan toimivan lasten pahoinpitelyepäilyjen yhteydessä. Konsultaatiot sopivat Vilkkaan ja Airaksisen (2003, 58) mukaan hyvin faktatiedon tarkistamiseen. Konsultaatiot voivat olla vapaamuotoisia, eikä niitä tarvitse litteroida.

Kirjoitin opasta Vilkkaan ja Airaksisen (2003, 66–67) määrittelemän tiedon muokkauksen strategian mukaisesti. Tiedon muokkauksen strategiaa käyttäessään kirjoittaja ajattelee kirjoittamista luovana prosessina ja ongelmanratkaisuna. Kirjoittajan tulisi asettaa tekstilleen tavoitteet ja huomioida tekstin kohde. Hän tuottaa yleensä ensimmäiset tekstiversiot nopeasti ja luovasti. Näitä tekstejä hän sitten muokkaa, tarkistaa ja viimeistelee vaiheittain. Kirjoittajan omat ajatukset selkiytyvät kirjoitusprosessin aikana ja hän karsii tekstiä muokatessaan epäolennaisuuksia pois. Tiedon muokkauksen strategiaa käyttävä kirjoittaja pyrkii myös arvioimaan tekstiään ulkopuolisen silmin.

Opasta kirjoittaessani jouduin pohtimaan paljon, mikä on työntekijöille jo itsestään selvää. Oppaan tekoa vaikeutti kohderyhmän, eli henkilökunnan, moniammatillisuus. Toisilla on jo ammattinsa puolesta paljon laajempi tietopohja aiheesta kuin toisilla. Haastetta työskentelylleni toi myös työntekijöiden työhistoriat ja kokemukset. Toisille työntekijöille oppaani asiat saattavat olla itsestään selviä. Toisilla taas ei välttämättä ole paljoakaan tietoa aiheesta. Päätin, että en mitenkään pysty luomaan opasta, jossa on kaikille vain uutta tietoa. Mielestäni oppaassa on tärkeintä, että siinä on kaikille ymmärrettävässä muodossa, mahdollisimman kattavasti tietoa lasten pahoinpitelyistä sekä pahoinpitelyepäilyn esiintulon jälkeisestä menettelystä. Vaikka työntekijä tietäisi, miten menettellä pahoinpitelyepäilyn jälkeen, hän mahdollisesti haluaisi varmistaa menettelyohjeet jostain. Onkin tärkeää, että oppaassa on tieto selkeästi esillä, jotta sen voi löytää mahdollisimman nopeasti.

Oppaassa käsittelen laajimmin lasten pahoinpitelyn eri muodot sekä niiden tunnistamisen. Päiväkodin johtajan mukaan juuri tämä aihe oli kaikista tarpeellisimman. Oppaan toinen osa koostuu pahoinpitelyepäilyn heräämisen jälkeisestä työskentelystä. En käsitellyt oppaassa lainkaan sosioekonomista ja rakenteellista väkivaltaa. Keskityin psyykkiseen, fyysiseen ja seksuaaliseen pahoinpitelyyn, koska ne ovat mielestäni päiväkodin kannalta tarpeellisimmat aihealueet. (esim. Paavilainen & Pösö 2003, 16; Taskinen (toim.) 2003, 19–20.)

Oppaassa käsittelen ensimmäiseksi lyhyesti lasten oikeuksia. Lasten oikeudet toimivat pohjustuksena työlle. Oikeudet johdattelevat lukijan aiheeseen, muistuttamalla aiheen tärkeydestä. Alkuun kerron myös pahoinpitelyjen määritelmiä ja selkeytän pahoinpitelyistä käytettävää termistöä. Käytän oppaassa ja myös koko opinnäytetyössäni pahoinpitely-termiä, joka on mielestäni termeistä selkein ja helpoiten ymmärrettävissä. Pahoinpitely-termiä käytetään yläkäsitteenä, joka pitää sisällään kaikki pahoinpitelyn muodot. Sanan eteen voi kuitenkin lisätä tarvittaessa määritteen, mistä pahoinpitelyn muodosta puhutaan.

Kaikista pahoinpitelymuodoista käsittelen oppaassa ensimmäisenä psyykkisen pahoinpitelyn, koska se oli päiväkodin henkilökunnan mielestä heille vierain alue. Kerron

psykkisen pahoinpitelyn määritelmiä ja psyykkisesti pahoinpideltyjen lasten tunnuspiirteitä. Psykkisen pahoinpitelyn tunnistamista käsitellen määrittelemällä psyykkisesti pahoinpiteleviä perheitä sekä heidän toimintatapojaan.

Fyysistä pahoinpitelyä käsitellen määrittelemällä termiä ja kertomalla fyysisesti pahoinpideltyjen lasten tunnuspiirteitä. Kerron, kuinka yleistä fyysinen pahoinpitely on Suomessa tehtyjen tutkimusten mukaan. Seksuaalisesta pahoinpitelystä kerron ensin määritelmät. Kerron seksuaalisen pahoinpitelyn tunnusmerkkejä sekä miten lapset kokevat seksuaalisen pahoinpitelyn.

Oppaassa käsitellen pahoinpitelyjen vaikutuksia lapsiin. Kerron, miten pahoinpitely saattaa haitata lapsen kasvua ja kehitystä. Tuon esille myös lasten omia selviytymiskeinoja sekä miten ne voivat olla haitaksi lapsen kehitykselle. Käsitellen myös traumape- räisen stressihäiriön. Kerron mistä se aiheutuu ja mitkä ovat sen kriteerit. Mielestäni stressihäiriön oireiden tunnistaminen, saattaa edesauttaa pahoinpitelyjen esilletuloa.

Kerron oppaassa päiväkodin roolista lasten pahoinpitelyjen tunnistajina ja muistutan, että suuri osa lasten pahoinpitelyistä tulee esille juuri päiväkodissa. Tuon esille oppaassa vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön. Korostan hyvien yhteistyösuhteiden luomisen tärkeyttä, koska toimivat yhteistyösuhteet henkilökunnan ja vanhempien välillä ovat tärkeitä huolen herättyä lapsesta. Kerron myös, miten lapset viestivät pahoinpitelystään. Käsitellen oppaassa lasten pahoinpitelyepäilyjen esilletuloa ja kerron esimerkkejä, mikä saattaa herättää henkilökunnan epäilyn. Kerron, miten päiväkodin henkilökunnan tulisi menetellä epäilyn heräämisen jälkeen. Muistutan asiaan reagoimisen tärkeydestä ja kerron miten henkilökunta voi kerätä tietoa pahoinpitelyepäilystä.

Oppaan lopussa käsitellen lastensuojeluilmoitusta. Kerron mitä se merkitsee ja milloin lastensuojeluilmoitus olisi syytä tehdä. Käsitellen miten ilmoitus tehdään ja mitä ilmoituksen jälkeen tapahtuu. Oman kokemukseni mukaan aivan kaikki päiväkotien työntekijät, eivät tiedä lastensuojeluilmoituksen merkitystä. He eivät ole aina varmoja, miten lastensuojeluilmoitus tulee tehdä. Tämän takia aihetta oli mielestäni tärkeä käsitellä oppaassa.

Oppaan yhtenä liitteenä on luetteloituna lapsen fyysisen, psyykkisen ja seksuaalisen pahoinpitelyn tunnuspiirteitä. Yhtenä osana ovat myös kaikille pahoinpitelyille tyypilliset merkit. Samat asiat löytyvät myös oppaan teksteistä, laajemmin selitettynä. Mielestäni oli kuitenkin tärkeää tuoda tunnusmerkit selkeästi esille yhteen paikkaan kerättynä. Näin asiat on tarvittaessa nopeasti varmistettavissa. Mielestäni taulukon avulla voi selkeyttää ajatuksiaan, jonkin lapsen pahoinpitelyepäilystä.

Alkuun suunnittelin piirtäväni itse oppaan kanteen kuvan, mutta kun aika kävi vähiin, päädyin käyttämään kannessa valokuvaa. Pyysin kuvassa olevan lapsen vanhemmilta luvan kuvan käyttöön. Muokkaisin kuvaa kanteen sopivaksi ja muutin kuvan lapsen vielä vaikeammin tunnistettavaksi. Kannen väriksi valitsin tumman. Mielestäni silloin mustavalkoinen kuva tuli paremmin esille ja kannesta tuli selkeämmän ja houkuttelevamman näköinen.

Oppaan kirjasinlajiksi valitsin Times New Romanin. Mielestäni se on selkeää ja helppolukuista tekstiä. Se tekee oppaasta mielestäni luotettavamman oloisen kuin jotkin muut kirjasinlajit. Mielestäni se luo kuvan asiantuntevasta tekstistä ja olenkin nähnyt sitä käytettävän monissa oppaissa ja kirjoissa. Painoin päiväkodille menevän oppaan kansiin. Mielestäni kannet tuovat oppaalle lisää luotettavuuden tuntua. Kansien avulla opasta on myös helpompi säilyttää kirjahyllyssä ja kannet helpottavat lukemista.

4.2.2 Oppaan arviointi

Opas vastaa hyvin päiväkodin tarpeeseen ja minä sekä henkilökunta oli tyytyväinen tulokseen. Saavutin oppaalla asettamani tavoitteet. Johtajan mielestään olin tehnyt hyvää työtä ja hän antoi oppaasta hyvää palautetta. Päiväkodin johtajan kommentit lopullisesta työstä oli: ” Se oli oikein hyvä, minulla ei ole kommentoitavaa. Perusteellista työtä, uskon, että meille on siitä paljon hyötyä.”.

Onnistuin tekemään lasten pahoinpitelyistä oppaan, jollaista ei ollut ennestään päiväkodin käytössä. En tiedä, että vastaavaa olisi markkinoillakaan. Aiheesta on kyllä kirjoitet-

tu paljon, mutta en löytänyt teosta, joka olisi suunnattu vain päiväkodeille, vaikka päiväkodeilla on suuri rooli lasten pahoinpitelyjen tunnistamisessa.

Uskon, että opas tulee olemaan tarpeellinen, vaikka päiväkodissa ei jatkuvasti olekaan esillä pahoinpitelyepäilyjä. Mielestäni oppaasta on sitä enemmän hyötyä, mitä vähemmän sille on käyttöä. Kun päiväkodissa on jatkuvasti esillä pahoinpitelyepäilyjä ja lastensuojeluilmoitusten teko on henkilökunnalle jokapäiväinen asia, ei oppaalle ole suurta tarvetta. Silloin asiat ovat jo henkilökunnalle todennäköisesti selviä.

Opas on mielestäni selkeä. Varmistin oppaan ymmärrettävyyden antamalla oppaan luettavaksi ihmiselle, jolle aihe oli vieras. Mielestäni oppaan tekstistä tuli helppolukuista ja oppaan kieli on helposti ymmärrettävää. Oppaan ulkoasu onnistui mielestäni hyvin. Alkuun olisin halunnut kansien väriksi mustan, mutta mustan kannen painaminen osoittautui vaikeaksi ja kalliiksi, joten jouduin joustamaan kansien kanssa.

5 POHDINTA

Mielestäni opinnäytetyöni onnistui hyvin. Työni on ajankohtainen, mutta samalla ajaton. Opinnäytetyöni on selkeä kokonaisuus ja sen kaikki osat tukevat toisiaan. Teoreettinen viitekehys tukee tulososaani ja tekee tulososasta ymmärrettävämmän. Mielestäni teoreettinen viitekehyseni on tarkoituksenmukainen. Sen teko vaati paljon hiontaa, tiedon lisäämistä ja poistamista, mutta mielestäni lopputulos on onnistunut. Nyt jälkikäteen olisin kuitenkin voinut lisätä siihen myös teoriaa oppaan kirjoittamiseen ja tekoon liittyen. Tällöin viitekehys olisi tukenut omaa työskentelyäni vielä enemmän.

Tulososa kertoo lukijalle, miten ja miksi opas on syntynyt ja mitkä ovat olleet oppaan tavoitteet. Teoreettinen viitekehys taas tukee opasta ja selkeyttää lukijalle mitä olen oppaassa käsitellyt, ilman, että lukijan on luettava itse opasta. Oppaassa käsitelen paljon samoja asioita kuin opinnäytetyöni teoreettisessa viitekehyksessä. Mielestäni samoja asioita on tärkeätä tuoda esille molemmissa osioissa, koska viitekehysten tarkoituksena on tuoda esille työ kannalta tärkeitä käsitteitä. Oppaassa tarkastelen asioita enemmän päiväkodin henkilökunnan näkökulmasta. Päiväkodille palautin oppaan kansitetun ver-

sion, mutta muualle olen lisännyt oppaan opinnäytetyöni perään. En halunnut merkitä opasta liitteeksi, koska mielestäni se on silloin vähän ”toisarvoinen”. Kuitenkin opas oli koko työn tarkoitus.

Kirjoja ja lehtiartikkeleita sekä internetlähteitä aiheesta löytyy paljon, mutta uusia lähteitä ei ollutkaan niin paljoa tarjolla kuin oli kuvitellut. Lopulta kuitenkin lähteitä löytyi ihan mukavasti. Opinnäytetyössäni on muutamia toissijaisia lähteitä. Perustelen toissijaisien lähteiden käyttöä sillä, että ne ovat uudempia julkaisuja, jolloin niissä on vanhempaan lähteeseen peilattu uudempaa tietoa. Lasten pahoinpitelyissä moni asia on pysynyt muuttumattomana, jolloin toissijainen lähde ei sisällä vääristynyttä tietoa. Ensimmäisistä lähdeistä ei myöskään aina ollut saatavilla.

Yllätyin kuinka vähän työntekijät kertoivat toiveitaan. He kyllä keskustelivat aiheesta mielellään ja kertoivat omia kokemuksiaan. He myös sanoivat oppaan aiheen olevan tärkeä ja tarpeellinen. Osa henkilökunnasta kertoi, etteivät tiedä varmaksi, miten tulisi menetellä, jos heillä heräisi epäily jonkin lapsen pahoinpitelystä. Kuitenkaan he eivät osanneet kertoa, mistä kaikista haluaisivat lisää tietoa. Eniten heiltä nousi esiin psykisen pahoinpitelyn tunnistamisen vaikeus. Tästä syystä yritin panostaa oppaassa erityisesti psykisen pahoinpitelyn tunnusmerkkeihin.

Johtajalta tuli vielä loppumetreillä toive, että ottaisin työhön myös pienen historiaosuuden, vaikka se menisikin hieman ohi sovitun toimeksiannon. Hän toivoi osiota, jossa olisin kertonut, miten asiat ovat kehittyneet historiasta tähän päivään ja onko jokin muuttunut. Aikataulut eivät kuitenkaan enää antaneet mahdollisuutta lisätä oppaaseen tällaista osiota. Johtaja oli kuitenkin erittäin tyytyväinen valmiiseen oppaaseen, vaikka historiaa onkin oppaassa vain erittäin lyhyesti.

Opas vastaa hyvin päiväkodin tarpeeseen ja se on levitettävissä muihinkin päiväkoteihin. Opas on mielestäni käyttökelpoinen muoto ohjeistaa henkilökuntaa lasten pahoinpitelyjen tunnistamisesta ja epäilyyn puuttumisesta. Oppaaseen voi aina palata uudelleen ja sen lukeminen ei vaadi mitään tunnuksia ja on näin kaikkien työntekijöiden saatavilla helposti. Oppaan huono puoli on se, ettei kukaan pakota henkilökuntaa lukemaan sitä,

toisin kuin esimerkiksi koulutuspäivään olisi saatettu velvoittaa tulemaan. Tähän asiaan pyrin vaikuttamaan tekemällä oppaasta houkuttelevan näköisen, helppolukuisen sekä johdonmukaisen. Tarkoitukseni on myös esitellä opas päiväkodin henkilökunnalle, jotta saisivat käsityksen oppaasta. Samalla varmistan, että kaikki nykyiset työntekijät saavat tiedon oppaan olemassa olost, jotta osaavat tarvittaessa hakea sen esille.

Kirjoitin opinnäytetyöpäiväkirjaa, mutta en kuitenkaan oikein osannut hyödyntää sitä riittävästi. Minusta tuntuu, että kirjoitin päiväkirjaan aivan liian vähän asioita, jolloin sen käyttö opinnäytetyön raporttia tehdessä ei ollut niin hyödyllistä kuin olisi voinut olla. Olen aina jotenkin vierastanut päiväkirjojen käyttöä ja osaksi varmaan tästä syystä, en osannut ottaa päiväkirjasta kaikkea hyötyä irti. Opinnäytetyön tulososan kirjoittaminen olisi kuitenkin ollut helpompaa hyvin kirjoitetun päiväkirjan avulla.

Plagioinnin välttäminen tuntui välillä haastavalta. Useiden kirjojen lukemisen jälkeen, moni asia tuntui jo omalta ajatukselta. Tästä syystä yritin löytää kaikkiin mahdollisiin teksteihin lähteet. Laitoin lähdeviitteet myös oppaaseen, vaikka se olisikin ollut helpompilukuista ilman lähdeviitteitä. Kysyin päiväkodista heidän mielipidettään lähdeviitteistä, mutta he eivät osanneet asiaa kommentoida. Ajattelin kuitenkin, että päiväkodin henkilökunnan on tarvittaessa helpompaa hakea lisätietoa aiheista tarkkaan merkittyjen lähdeviitteiden avulla.

Opas on mielestäni siirrettävissä toisiin päiväkoteihin ja toisiin kaupunkeihin. Vaikka tein oppaan Heinikonkadun päiväkodille, opas on tehty niin, ettei siitä hyödy vain kyseinen päiväkot. Mielestäni opas soveltuu kaikille muillekin päiväkodeille ja myös perhepäivähoitajille, myös Turun ulkopuolelle. Vaikka käytin konsultaatiossa Turun kaupungin sosiaalityöntekijää, uskon asioiden toimivan aika samalla tapaa muissakin kaupungeissa. Oppaan tekstit ovat sovellettavissa kaikkiin päiväkoteihin ja tiedot ovat yleismaailmallisia.

Aikatauluni ei mennyt, kuten olin suunnitellut. Jätin asioita viime tippaan ja toisinaan jouduin toimimaan kiireellä, välillä hätiköiden. Kuitenkin kiireen ja pienen stressin alla työskentelyni tuntuu sujuvan paremmin ja sain kaiken ajoissa valmiiksi. Myös päiväko-

din johtajan sairausloma ja siitä seurannut virkaa tekevän johtajan kiire vaikuttivat aika-
taulutukseni onnistumiseen. Oppaan kanssa oli loppuvaiheessa kova kiire ja päätin mo-
nista asioista itsenäisesti, mutta onnistuin kuitenkin oppaan teossa.

Koko opinnäytetyöprosessi lisäsi ammatillista osaamistani. Sain erittäin paljon uutta
tietoa lasten pahoinpitelyistä. Opasta tehdessä opin pahoinpitelyn tunnusmerkkejä ja
sain tietoa muutenkin tarkempaa tietoa aiheesta. Päiväkodeista tehtävän lastensuoje-
luilmoituksen menettelytavat tulivat työn myötä minulle tutuimmiksi. Kirjoitustaitoni
paranivat huomattavasti opinnäytetyöprosessin aikana. Kirjoitustaidosta on varmasti
työssäni minulle tulevaisuudessa hyötyä, muun muassa dokumentointien kirjoittamises-
sa.

Opinnäytetyötä tehdessä kehityin vastuun otossa sekä itsenäisessä työskentelyssä. Opin
huomioimaan työn kohderyhmän toiveet ja opin tiimityöskentelyssä tarvittavia taitoja,
kuten toisen mielipiteiden kuuntelua ja joustavuutta. Opin myös pyytämään tarvittaessa
apua. Havaitsin, että on turha yrittää ongelmatilanteessa päästä itsenäisesti eteenpäin,
kun apua on tarjolla. Mielestäni olisin voinut käyttää paremmin hyödyksi ohjaavan
opettajan tarjoaman avun. Ymmärsin ohjauksen merkityksen vasta työn loppupuolella.

Opinnäytetyön avulla opin oman työskentelyni arviointia. Työtä tehdessä oli pakko
miettiä ja perustella itselleen ja opponointiryhmällä sekä opettajille mitä teen, miksi
teen ja voisiko asian tehdä toisin. Opinnäytetyöprosessin aikana oli myös pakko arvioi-
da omaa työskentelyä kokonaisuutena. Opponointiryhmän ansioista pääsin kehittymään
myös palautteen antajana.

Jos opinnäytetyön tekoon olisi varattu enemmän opintopisteitä, olisi ollut mukavaa
haastatella useampia sosiaalityöntekijöitä. Tällöin olisi saanut kattavamman kuvan,
miten he toivovat päiväkodin henkilökunnan toimivan, silloin kun päiväkodissa herää
epäily lapsen pahoinpitelystä. Jatkossa olisi myös mielenkiintoista tutkia, miten paljon
päiväkotien henkilökunnilla on oikeasti tietoa lasten pahoinpitelyistä. Olisi myös mie-
lenkiintoista kerätä päiväkotien työntekijöiden kokemuksia ja ajatuksiaan lasten pa-
hoinpitelyepäilyistä.

LÄHTEET

Brassard, Marla R. & Hart, Stuart 2000. How Do I Determine Whether a Child Has Been Psychologically Maltreated?. Teoksessa Dubowitz, Howard & DePanfilis, Diane (toim.) 2000. Handbook for Child Protection Practice. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc, 215-219.

Broberg, Anders; Almqvist, Kjerstin & Tjust, Tomas 2005. Kliininen lapsipsykologia. Suomennos: Riitta Bergroth. Persona Grata. Helsinki: Edita Prima Oy.

Forsberg, Hannele 2000. Lapsen näkökulmaa tavoittamassa. Arviointitutkimus turvakotien lapsikeskeisyyttä kehittävästä projektista. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 24. Helsinki: Ensi- ja turvakoti liitto ry.

Glaser, Danya 2001. Lapsen pahoinpitelyn ja laiminlyönnin vaikutukset aivoihin - kirjallisuuskatsaus. Suomennos: Penttilä, Ari. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) 2001. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY, 67-114.

Eskonen, Inkeri 2005a. Perheväkivalta lasten kertomana. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 1107.

Eskonen, Inkeri 2005b. Violence in children's narration. Teoksessa Eskonen, Inkeri 2005. Perheväkivalta lasten kertomana. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 1107.

Jerkov, Nina, sosiaalityöntekijä. Konsultaatio 6.10.2009. Turku.

Johnson, Charles F. 2000. What Are the Telltale Differences Between Abusive and Noninflicted Injuries?. Teoksessa Dubowitz, Howard & DePanfilis, Diane (toim.) 2000. Handbook for Child Protection Practice. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc, 160-163.

Kallio & Tupola 2004. Lapsen fyysinen pahoinpity. Teoksessa Söderholm, Annli; Halila, Ritva; Kivitie-Kallio, Satu; Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku (toim.) 2004. Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 87-101.

Krug, Etienne G.; Dahlberg, Linda L.; Mercy, James A.; Zwi, Anthony B. & Lozano Rafael. (toim.) 2005. Väkivalta ja terveys maailmassa – WHO:n raportti. Suomennos: Salomaa, Eila. Lääkärin sosiaalinen vastuu ry & Terveysten edistämisen keskus ry. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361. [viitattu 8.9.09] Saatavissa <http://www.finlex.fi> > Lainsäädäntö > Ajantasainen lainsäädäntö > 1983 > 8.4.1983/361.

Laki lasten päivähoitosta 19.1.1973/36 [viitattu 3.9.2009] Saatavissa

<http://www.finlex.fi> > Lainsäädäntö > Ajantasainen lainsäädäntö > 1973 > 19.1.1973/36.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. [viitattu 12.9.2009] Saatavissa
<http://www.finlex.fi> > Lainsäädäntö > Ajantasainen lainsäädäntö > 2007 > 13.4.2007/417.

Lastensuojelun Keskusliitto 2004. Kolmannes suomalaisista hyväksyy lapsen ruumiillisen kurittamisen [viitattu 11.4.2009]. Saatavissa
<http://www.lskl.fi> > ajankohtaista > sivu 9 > Lastensuojelun keskusliitto tutki: Kolmannes suomalaisista hyväksyy lapsen ruumiillisen kurittamisen.

MacGee, Caroline 2000. *Childhood Experiences of Domestic Violence*. Lontoo: Jessica Kingsley Publishers Ltd.

McKinsey Crittenden, Patricia 2001. Vaarallinen käyttäytyminen ja vaaralliset ympäristöt: 35 vuotta tutkimusta pahoinpitelyn vaikutuksista lapsen kehitykseen. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) 2001. *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. Helsinki: WSOY, 115-145.

Oranen, Mikko & Keränen, Eija 2006. Lasten auttaminen. Teoksessa *Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä 2006*. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 35. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry, 63-83.

Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja 2003. *Lapset, perhe ja väkivaltatyö*. Helsinki: WSOY

Rikoslaki 19.12.1889/39 [viitattu 12.4.2009]. Saatavissa
<http://www.finlex.fi> > Lainsäädäntö > Ajantasainen lainsäädäntö > 1889 > 19.12.1889/39.

Salo, Eeva & Ståhlberg, Marja-Riitta 2004. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Teoksessa Söderholm, Annlis; Halila, Ritva; Kivitiie-Kallio, Satu; Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku (toim.) 2004. *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 102-116.

Saunders, Hilary 2000. Foreword. Teoksessa MacGee, Caroline 2000. *Childhood Experiences of Domestic Violence*. Lontoo: Jessica Kingsley Publishers Ltd, 7-9.

Sinkkonen, Jari 2001. *Lapsen puolesta*. Helsinki. WSOY.

Sinkkonen, Jari 2004. Lapsen emotionaalinen kaltoinkohtelu. Teoksessa Söderholm, Annlis; Halila, Ritva; Kivitiie-Kallio, Satu; Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku (toim.) 2004. *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 75-86.

Sosiaaliportti. [Viitattu 22.10.2009]. Saatavissa
<http://www.sosiaaliportti.fi> > Työprosessi.

Stakes 2003–2005. Kouluterveyskysely [viitattu 11.4.2009]. Saatavissa <http://www.stakes.fi/kouluterveys> > taulukot > 2003–2007.

Taskinen, Sirpa (toim.) 2003. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen, asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Stakes oppaita 55. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Turunen, Merja-Maaria 2004. Lapsen kaltoinkohtelun psyykkisistä seurauksista. Teoksessa Söderholm, Annlis; Halila, Ritva; Kivitie-Kallio, Satu; Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku (toim.) 2004. Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 187-201.

Viitasaari, Leena 2004. Lasten kokema perheväkivalta päivähoidon haasteena. Teoksessa Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja 2003. Lapset, perhe ja väkivaltatyö. Helsinki: WSOY.

Vilkkä, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. [viitattu 20.8.2009] Saatavissa <http://www.finlex.fi> > valtiosopimukset > valtiosopimukset > 1991 > 60/1991.

PAHOINPITELYN MERKIT-

Opas päiväkodille pahoinpitelyepäilyistä

Niina Elo

Kannen kuva: © Niina Elo
Kannen kuvan lapsi ei liity aiheeseen.

Opas on osa Turun ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä
Pahoinpitelyn merkit - Opas päiväkodille pahoinpitelypäilyistä.
2009

SISÄLLYS

1 LASTEN OIKEUDET	3
2 LASTEN PAHOINPITELYT	4
2.1 Psyykkinen pahoinpitely	5
2.1.1 Psyykkisesti pahoinpitelevät perheet	6
2.2 Fyysinen pahoinpitely	8
2.2.1 Fyysisen pahoinpitelyn tunnusmerkit	9
2.3 Seksuaalinen pahoinpitely	10
2.3.1 Seksuaalisen pahoinpitelyn aiheuttamat oireet	11
2.3.1 Seksuaalisen pahoinpitelyn tunnistaminen	12
2.4 Pahoinpitelyn vaikutukset lapsiin	13
2.4.1 Lasten selviytymiskeinot	13
2.4.2 Traumaperäinen stressihäiriö	15
3 PÄIVÄKODIN HENKILÖKUNTA PAHOINPITELYEPÄILYJEN TUNNISTAJINA	16
3.1 Pahoinpitelyepäilyn herääminen	18
3.2 Lastensuojeluilmoitus	21
LÄHTEET	23

LIITTEET

Liite 1. Pahoinpitelyn merkit

Liite 2. Aktiivisuuden/passiivisuuden merkitys pahoinpitelyyn puuttumisessa

1 LASTEN OIKEUDET

”Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatus sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.” (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361 [viitattu 8.9.2009].)

Lapsella on oikeus onnellisuuteen ja rakkauteen. Hänellä on oikeus lepoon ja vapaa-aikaan, ikätasonsa mukaiseen leikkiin sekä virkistystoimintaan. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta sekä kehityksestä ja heidän tulisi aina huomioida ensisijaisesti lapsen etu. Huoltajien tulisi myös taata mahdollisuuksiensa mukaan lapselle kehityksen kannalta välttämättömät elinolosuhteet. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. [viitattu 20.8.2009])

Lastensuojelulaissa lapsen oikeuksia turvataan vielä velvoittamalla lapsen kanssa toimivat viranomaiset tukemaan huoltajia lapsen kasvatuksessa sekä tarjoamaan perheelle apua riittävän aikaisin. Tämän lisäksi viranomaisilla on velvollisuus ohjata perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 [viitattu 12.9.2009].)

Lapsella on oikeus päivähoitoon. Päivähoidon päätavoitteena on tukea lasten perheitä näiden kasvatustehtävissä sekä yhdessä perheiden kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä (Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36 [viitattu 3.9.2009].)

2 LASTEN PAHOINPITELYT

Maailman terveysjärjestön WHO:n määritelmän mukaan väkivalta on ”fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista, joka kohdistuu ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään tai yhteisöön ja joka johtaa tai voi hyvin todennäköisesti johtaa kuolemaan, fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriytymiseen tai perustarpeiden tyydyttämättä jäämiseen.” (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi & Lozano (toim.) 2005, 21).

Lapsiin kohdistuvasta väkivallasta puhutaan lasten kaltoinkohteluna ja pahoinpitelynä sekä laiminlyöntinä. Käsitteiden välinen määrittely on vaikeaa eivätkä käsitteet ole vielä vakiintuneita. Lasten kaltoinkohtelua pidetään yläkäsitteenä, joka sisältää lapseen kohdistuvan vahingollisen tekemisen tai tekemättä jättämisen. Lasten pahoinpitely nähdään usein kaltoinkohtelun rinnakkaisterminä. Lasten laiminlyönnillä tarkoitetaan psykososiaalisten ja emotionaalisten tarpeiden huomiotta jättämistä ja esimerkiksi ravinnon saannin estämistä ja rajoittamista. (Paavilainen & Pösö 2003, 15.)

Lapsiin kohdistuvan pahoinpitelyn määrittelyissä on eroja. Jotkut määritelmät painottavat aikuisten käytöstä, kun taas toiset lapsille aiheutettua vahinkoa tai sen uhkaa. Toisten tutkijoiden mielestä pahoinpitely vaatii tahallista toimintaa, kun taas toiset lukevat pahoinpitelyksi myös tahattomat toiminnat. Maailman terveysjärjestö WHO:n asiantuntijakokous esitti vuonna 1999 seuraavan määritelmän: ”Lapsiin kohdistuva väkivalta tai kaltoinkohtelu sisältää kaikki vastuuseen, luottamukseen tai valtaan perustuvassa suhteessa ilmenevät fyysisen ja/tai emotionaalisen huonon kohtelun, seksuaalisen hyväksikäytön, laiminlyönnin tai kaupallisen tai muun hyväksikäytön muodot, jotka johtavat todellisen tai potentiaalisen vahingon aiheuttamiseen lapsen terveydelle, elämälle, kehitykselle tai arvokkuudelle.” (Krug ym. (toim.) 2005, 78.)

Rikoslaisissa on määritelty pahoinpitely, seksuaalinen pahoinpitely, vammantuottamus, vaaranaiheuttaminen, heitteillepano sekä vapaudenriisto ja laitton uhkaus. Rikoslain mukaan näistä tuomitaan sakkoa tai enintään kymmenen vuotta vankeutta. (Rikoslaki

19.12.1889/39 [viitattu 12.4.2009].) Pahoinpitelyt jaetaan yleensä psyykkiseen, fyysiseen ja seksuaaliseen pahoinpitelyyn. Lapsen pahoinpitelyn eri muodot esiintyvät usein yhdessä, mutta tällainen luokittelu antaa kuvaa, kuinka monilla eri tavoilla väkivaltaa voi esiintyä lapsen elämässä. Luokittelusta huolimatta pahoinpitelyt eivät ole helposti tulkittavissa. Pahoinpitelyjen määritelmät vaihtelevat kulttuureittain ja se mitä Suomessa pidetään pahoinpitelyinä saattaa toisessa maassa olla normaali tapa asettaa lapselle rajoja. (Paavilainen & Pösö 2003, 17.)

Koti on lapselle merkittävin kasvuympäristön paikka, tällöin se on myös tärkein kaikista pahoinpitelyn ympäristöistä. Lapsen kotona kokemaan pahoinpitelyyn liittyy kaksi piirrettä. Kotia ja kotiin sijoituvia läheissuhteita ajatellaan turvan, kiintymyksen ja ehdottoman sekä pitkäkestoisen rakkauden paikkoina. Kotona tapahtuva pahoinpitely särkee kodin ja perhesuhteiden tärkeän tehtävän. Toiseksi perhesuhteet ovat jokaisen yksityis- aluetta. Perheenjäsenille perheen ongelmista puhuminen on usein erittäin haastavaa. Perheen ulkopuoliset eivät myöskään usein halua sekaantua perheen asioihin. Tämä vaikeuttaa huomattavasti pahoinpitelyjen tunnistamista ja näin avun tarjoamista. (Paavilainen & Pösö 2003, 18.)

2.1 Psyykkinen pahoinpitely

Psyykkisessä pahoinpitelyssä vanhemmat välittävät lapselle jatkuvasti ajatusmallia, että lapsi on kelvoton, eikä häntä voi rakastaa, tai että lapsi on arvokas vain kun hän tyydyttää aikuisten tarpeita ja mielihaluja. Lasta psyykkisesti pahoinpitelevät vanhemmat ovat usein silmittömän vaativia ja saattavat tehostaa vaatimuksiaan fyysisen tai psyykkisen pahoinpitelyn uhallalla. Lapsen kehityksen kannalta on haitallista jos lapsi jää ilman turvaa ja lohdutusta eikä hänen tunnetarpeisiin suhtauduta lämmöllä. Lapsen psyykkistä pahoinpitelyä on vaikea määritellä ja tunnistaa, osaksi sen takia, että jokainen vanhempi toimii joskus harkitsemattomasti, korottaa liikaa ääntään tai käyttää turhan kovaa kieltä. Sinkkosen mukaan Yhdysvalloissa on tutkittu aihetta ja tutkimuksissa 45–85 prosenttia vastaajista on ilmoittanut huutaneensa tai uhkailleensa lapsiaan ainakin kerran viimeksi kuluneen vuoden aikana. Psyykkisen pahoinpitelyn ja normaalin kasvatustoiminnan välinen rajanveto on erittäin häilyvä ja se vaihtelee kulttuureittain. (Sinkkonen 2004, 76.)

Caroline MacGee (2000, 50–51, 55) on tutkinut lasten pahoinpitelyä. Hän on tutkimuksessaan nostanut esille psyykkisenä pahoinpitelynä lapsen nimittelyn sekä vanhempien puheet toiveesta, ettei lapsi olisi syntynytäkään. MacGeen mukaan psyykkistä pahoinpitelyä ovat myös lapsen syyttäminen perheen ongelmista, lapsen kaikenlainen nimittely sekä lapsen lelujen tahallinen rikkominen. Hänen mukaansa psyykkistä pahoinpitelyä on vanhemman uhkailu lapselle, ettei rakasta lasta, jollei tämä tottele. Pahoinpitelynä MacGee pitää myös uhkailua ajaa lapsi pois kotoa sekä ystävien kieltämistä lapselta. Brassard ja Hart (2000, 216-217) kertovat, että psyykkisesti pahoinpidelty lapsi saattaa olla pelokas ja epäluuloinen, vihainen tai välinpitämätön huoltajiaan kohtaan. Lapselle saattaa seurata psyykkisestä pahoinpitelystä oppimisvaikeuksia, vaikeuksia luoda sosiaalisia suhteita ikätovereihinsa tai aikuisiin, sopimatonta käyttäytymistä sekä masentuneisuutta ja surullisuutta.

2.1.1 Psyykkisesti pahoinpitelevät perheet

Toisinaan lapsiaan psyykkisesti pahoinpitelevillä vanhemmilla on vääristynyt mielikuva lapsestaan. Vanhempi saattaa sijoittaa lapsen itsestään tai partneristaan huonoiksi tai kielletyiksi koettuja puolia. Patricia Crittenden on luokitellut kolmenlaisia perheitä, joissa lapset kokevat psyykkistä pahoinpitelyä. Jaottelu perustuu ajatukseen miten näissä perheissä käsitellään tietoa oman käytöksen seurauksista ja miten perheissä suhtaudutaan affekteihin, jotka välittävät tietoa siitä, mitkä tilanteet ja ympäristöt ovat vaarallisia ja mitkä turvallisia. (Sinkkonen 2004, 80, 83.)

Organisoitumattomat perheet

Organisoitumattomissa perheissä elämä ajautuu kriisistä toiseen. Elämä on kaoottista ja suurten tunnekuohut ovat yleisiä. Vanhempien elämäntaidot ovat hukassa ja perhe on jatkuvasti tekemisissä eri viranomaisten kanssa. Tällaisten perheiden vanhemmilla on usein taustallaan traumaattinen lapsuus. Vanhemmat toimivat lapsen mielestä epäjohdonmukaisesti, joskus he ovat huolehtivaisia ja joskus vihaisia. Vanhempien tunnereaktiot tapahtuvat kuitenkin arvaamattomasti ja lapsen käytöksestä aiheutumattomasti. Täl-

laisissa perheissä lasten kiintymyssuhteet perustuvat voimakkaisiin tunneilmaisuihin. Lapset ovat oppineet olemaan luottamatta aikuisten puheisiin ja he hakevat huomiota vanhemmilta tunnepurkaustensa kautta. Vanhempi usein vastaa lapsen tunnepurkauksiin vihamielisesti, mutta lapsi tyytyy kaikkeen saamaansa huomioon. (Sinkkonen 2004, 83–84.)

Tunneköyhät perheet

Tunneköyhissä perheissä toiminta pohjautuu logiikkaan ja kognitioon. Lapset yrittävät saada myötätuntoisia reaktioita hätäänsä ja ahdistukseensa, mutta oppivat vähitellen, että vanhemmat ärsyntyvät etenkin vihamielisten tunteiden ilmaisemisesta ja muuttuvat torjuviksi ja hyljeksiviksi. Lapsista kasvaa usein varhaiskypsiä ja järkeviä, mutta taka-alalla on kuitenkin usein tyhjyyttä ja surumielisyyttä, koska lapsuus jäi elämättä. Tällaisten perheiden lapset ovat usein sosiaalisissa suhteissa epävarmoja ja he saattavat jäädä yksin. Kotona lapset sisäistävät usein huolehtijan ja vastuunkantajan roolin. Tällaiset perheet vaikuttavat usein ulospäin aivan tavallisilta ja etenkin jos vanhemmat ovat hyvin koulutettuja, eivät viranomaiset puutu asiaan mitenkään. (Sinkkonen 2004, 84.)

Depressiiviset perheet

Depressiivisissä, lapsia laiminlyövässä perheissä mikään ei tunnu miltään. Vanhemmat ovat toisinaan täysin lamaantuneita, eivätkä he ymmärrä lapsen tarpeita, vaikka ne heille usein kerrottaisiinkin. Vanhemmat eivät usko asioiden voivan muuttua parempaan suuntaan. Lapset yrittävät alkuun vuorovaikutukseen vanhempien kanssa monin eri keinoin, mutta mitkään keinot eivät auta. Jos lapsen psyykkinen pahoinpitely alkaa jo varhaisimmassa lapsuudessa, lapsi voi pahimmillaan sulkea itsensä vaikutteilta. Lapsi saattaa muuttua apaattiseksi ja ajautua tyhjään masennukseen, josta varsinaista surua ei voi taivoittaa. (Sinkkonen 2004, 84–85.)

2.2 Fyysinen pahoinpitely

Lasten pahoinpitely oli vielä 1950-luvun alussa tuntematon diagnoosi lääketieteessä. Vuonna 1955 kaksi lääkäriä, Wolley ja Evans, havaitsivat lasten oireiden syntyneen pahoinpitelystä. Maailmanlaajuisen huomion diagnoosi sai vasta 1962, kun professori C. Henry Kempe julkaisi klassikoksi muodostuneen artikkelinsa ”The Battered Child Syndrome”. Ruumiillisen kurituksen perinne on ollut vahvana Suomessakin. Käsitukset kehittivät hitaasti ja ruumiillinen kuritus kiellettiin lailla vasta 1984. (Kallio & Tupola 2004, 87.)

Lastensuojelun Keskusliiton toiminnanjohtajan Mauri Upanneen mukaan monet tutkimukset ovat osoittaneet sen, että lapsen vakava pahoinpitely alkaa usein ”lievästä” ruumiillisesta kurituksesta. Lastensuojelun keskusliiton tekemästä Omnibus-tutkimuksesta selviää, että yli 90 prosenttia suomalaisista tietää ruumiillisen kurituksen olevan pahoinpitelyrikos, kuitenkin kolmannes suomalaisista sallii lapsen fyysiseen kuritukseen. Selvityksen mukaan vajaa viidesosa 15–45 –vuotiaista, lapsettomista suomalaisista, aikoo varmasti tai melko varmasti käyttää ruumiillista kuritusta kasvatukseen, jos hankkii lapsia. Suomessa naiset suhtautuvat miehiä kielteisemmin ruumiilliseen kuritukseen. Miehistä lähes puolet hyväksyvät ruumiillisen kurittamisen, kun taas naisista runsas viidennes pitää ruumiillista kuritusta ainakin poikkeustapauksissa sallittuna. Kielteinen suhtautuminen näyttää kuitenkin vahvistuvan, kun perheeseen syntyy lapsia. (Lastensuojelun Keskusliitto 2004. [viitattu 11.4.2009].)

Stakesin vuosina 2003–2005 tekemien kouluterveyskyselyjen mukaan peruskoulun kahdeksas ja yhdeksäsluokkalaisista noin 20 prosenttia on kuritettu ruumiillisesti. Vuoden 2005 jälkeen prosenttiosuus kuitenkin putosi viiteen. (Stakes 2003–2007. [viitattu 11.4.2009].) Kallio ja Tupola (2004, 88) kertovat, että arvioiden mukaan alle kolmivuotiaiden murtumista 25 prosenttia ja 10 prosenttia lasten palovammoista olisi pahoinpitelyn seurausta. Väkivallan seurauksena kuolee Suomessa vuosittain 10–15 alle 15-vuotiasta lasta. Tämä luku sisältää niin itsemurhat, murhat kuin tapotkin.

2.2.1 Fyysisen pahoinpitelyn tunnusmerkit

Pahoinpitelymustelmille on yleistä sijainti kasvoissa, niskassa, kaulalla, selässä, paka-roissa ja reisien takapinnalla. Vartaloon nipistämisestä aiheutuu parillinen mustelmajälki ja epätasaisella alustalla raahaaminen aiheuttaa raapiutumajälkiä. Suun avaaminen väkisin voi aiheuttaa alahuulen ienpoimun repeytymisen. Luonnolliset mustelmat ovat yleensä sopusoinnussa lapsen motorisen kehityksen kanssa. Imeväisikäisillä mustelmat ovat harvinaisia. Konttausikäinen lapsi saa tyypillisesti kolhuja otsaan, polviin, käsiin ja kyynärvarsiin. Leikki-ikäiset saavat usein mustelmia sääriin ja polvien etupinnoille. (Kallio & Tupola 2004, 90–91.)

Palovammojen kanssa on vaikea arvioida onko palovamma syntynyt pahoinpitelystä vai onnettomuudesta. Aiheutetuille palovammoille, kuten tupakalla polttamiselle, ovat tunnusomaisia tarkkarajaiset vammakuviot. Esimerkiksi hansikasmainen vamma syntyy, kun lapsen käsi upotetaan kuumaan veteen. Tapaturmaisille palovammoille on tyypillistä roiskeet ja suojautumisesta aiheutuneet jäljet. (Kallio & Tupola 2004, 91.) Usein on myös syytä epäillä pahoinpitelyä, kun lapsella on suurempia palovammoja alueilla, joita yleensä suojaavat refleksit (Johnson, 2000, 161).

Fyysistä pahoinpitelyä voi epäillä murtumien yhteydessä sitä varmemmin mitä nuoremasta lapsesta on kyse. Alle vuoden ikäisten lasten reisimurtumista 75 prosenttia on seurausta pahoinpitelystä. Päälakialueen lievät kallonmurtumat ovat pikkulapsilla todella tavallisia ja ne voivat johtua pahoinpitelystä kuten onnettomuudestakin. (Kallio & Tupola 2004, 92, 94.)

Shaken baby –oireyhtymä eli ravistellun vauvan oireyhtymä on pienten lasten erityinen oireyhtymä, joka aiheutuu ravistelusta. Yleisemmin ravistelun kohteeksi joutuu alle vuoden ikäinen lapsi. Ravistellun lapsen oireet voivat vaihdella lievistä hengenvaarallisiin. Tavallisimpia oireita ovat oksentelu, itkuisuus, huono syöminen, tajunnan tason häiriöt, hengityskatkokset ja kohtaukset sekä jäykistely. Ravistelluilla lapsilla on raajojen murtumia noin 35 prosentilla ja kallonmurtumia 14–19 prosentilla, lapsen iholla saattaa myös olla mustelmia. Isolla osalla lapsista ei kuitenkaan ole ulkoisia oireita. Ra-

vistelluista lapsista menehtyy noin kolmasosa ja sama määrä vammautuu pysyvästi. Lasten myöhäisennusteesta on vain vähän tietoa. (Kallio & Tupola 2004, 95–96.)

2.3 Seksuaalinen pahoinpitely

Lapsen seksuaalisesta pahoinpitelystä on määrätty rikoslaissa luvuissa 17 ja 18. Rikoslain mukaan lapsen kohdistuvaa seksuaalista pahoinpitelyä on sukupuoliyhteys ja koskettelu tai muu teko, joka voi vahingoittaa lapsen kehitystä, jos se kohdistuu alle 16-vuotiaaseen ja tekijä on iältään vanhempi. Lapsen seksuaaliseksi pahoinpitelyksi katsotaan myös teko, jossa alle 18-vuotiaan lapsen vanhempi tai vanhempiin rinnastettava henkilö pahoinpitelee lastaan seksuaalisesti. Myös alle 18-vuotiaan lapsen sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan ja kuvaohjelman levittäminen ja hallussapito on lain mukaan rangaistava teko. Rangaistukset teoista vaihtelevat sakoista kymmeneen vuoteen vankeutta. (Rikoslaki 19.12.1889/39 [viitattu 12.4.2009].)

Seksuaalinen toiminta aikuisen kanssa on aina haitaksi lapsen seksuaaliselle ja psyykkiselle kehitykselle. Seksuaalisessa pahoinpitelyssä lapsi joutuu rooliin, joka ei ole hänen kehityksensä eikä ikätasonsa mukainen. Lapsi joutuu tekemisiin asioiden kanssa, joihin hän ei ole vielä henkisesti eikä ruumiillisesti valmis. Mitä enemmän lapsen seksuaaliseen pahoinpitelyyn liittyy fyysistä ja psyykkistä pahoinpitelyä, salaisuuksia ja rooliritiriitoja, sitä vaikeampia seuraukset ovat. (Taskinen (toim.) 2003, 15.)

Suomalaisessa kyselytutkimuksessa on tullut esille, että Suomessa seksuaaliselle pahoinpitelylle on altistunut 6-8 prosenttia tytöistä ja pojista 1-3 prosenttia. Salon ja Ståhlbergin mukaan esimerkiksi Turussa selvittelyjen piiriin tulleiden lasten ja nuorten määrä on viimevuosina kasvanut. Syyskuusta 2001 alkaen Turun yliopistollisen keskussairaalan lastenpsykiatrian yksikköön on tullut 5-6 virallista tutkimuspyyntöä kuukaudessa, kun aiemmin tutkimuksia pyydettiin puolta harvemmin. Ei kuitenkaan pystytä sanomaan onko ongelma oikeasti lisääntynyt vai johtuuko tutkimuspyyntöjen lisääntyminen seksuaalisen pahoinpitelyn paremmasta tiedottamisesta. (Salo & Ståhlberg 2004, 105.)

Lapsen seksuaalista pahoinpitelyä tapahtuu jokaisessa sosiaaliryhmässä ja kaikenlaisissa perheissä. Huomattavampi riski joutua seksuaalisen pahoinpitelyn kohteeksi on lapsiryhmillä, jotka ovat muutenkin alttiimpia pahoinpitelyille. Tällaisia ovat lapset, joilla on heikompi kyky puolustaa itseään, kuten kehitysvammaiset lapset tai lapset joiden perheessä on heikko vanhemmuus. (Salo & Ståhlberg 2004, 105.)

2.3.1 Seksuaalisen pahoinpitelyn aiheuttamat oireet

Traumaattinen seksuaalisoituminen aiheutuu, kun seksuaalisuus yhdistyy kielteisiin tunteisiin ja muistoihin. Lapselle syntyy virheellisiä käsityksiä seksuaalisuudesta ja sukupuolimoraalista, mikä saattaa aiheuttaa identiteetin hämärtymistä, sukupuolisuuden suhteetonta korostumista ja seksuaalisten toimintojen häiriintymistä. Kun lapsi kokee pahoinpitelyt nöyryyttävinä ja häpeällisinä, tuntee hän itsensä leimautuneeksi, likaiseksi ja häväistyksi. Tunteet korostuvat jos tekijä väheksyy lasta ja uskottelee lapsen olevan syyllinen pahoinpitelyyn. Jos lasta syytetään tapahtuneesta ja asian ilmitulo aiheuttaa ympäristössä vihaa ja inhoa, saattaa lapsen tilanne edelleen vain vaikeutua. (Taskinen (toim.) 2003, 15–16.)

Seksuaalinen pahoinpitely tarkoittaa lapselle petosta, koska hän ei saa turvaa häntä hoitavilta aikuisilta. Lapsi joutuu tyydyttämään aikuisen tarpeita ilman, että hänen tarpeitaan ja toiveitaan otetaan huomioon. Tästä saattaa aiheutua surua, masennusta ja vihaa sekä syvä luottamuksen puute toisiin ihmisiin. Seksuaalinen pahoinpitely voi toisaalta aiheuttaa äärimmäistä riippuvuutta toisista ihmisistä. Pitkään jatkunut seksuaalinen pahoinpitely voi saada lapsen tuntemaan itsensä voimattomaksi. Lapsi saattaa kokea, etteivät aikuiset auta häntä, eikä hän onnistu suojelemaan itse itseään. Tilannetta pahentaa, jos lasta ei uskota, kun hän yrittää kertoa seksuaalisesta pahoinpitelystä. Avuttomuuden tunne saattaa aiheuttaa ahdistuneisuutta ja pelkoa. Ne saattavat aiheuttaa esimerkiksi painajaisia ja kauhutiloja sekä erilaisia somaattisia vaivoja. Lapsi saattaa myös alkaa käyttäytyä korostuneen seksuaalisesti ja viettelevästi, koska lapsi on oppinut saamaan aikuiselta huomiota osoittamalla eroottista mielenkiintoa. (Taskinen (toim.) 2003, 16.)

2.3.2 Seksuaalisen pahoinpitelyn tunnistaminen

Epäily lapsen seksuaalisesta pahoinpitelystä saattaa nousta lapsen kertomuksesta tai läheisten aikuisten huolena lapsen oireista. Toisinaan epäily saattaa herätä jonkin muun lapselle tehdyn tutkimuksen yhteydessä. Lapset kertovat melko harvoin oma-aloitteisesti seksuaalisesta pahoinpitelystä. Usein lapsi ei uskalla puhua asiasta edes sen tultua ilmi. Toisaalta lapsi voi kuitenkin kertoa vihjeitä tapahtuneesta, mutta aikuiset eivät aina ymmärrä niitä. Lapsi saattaa vahingossa kertoa seksuaalisesta pahoinpitelystä esimerkiksi leikkiessään tai hän saattaa uskoutua läheiselle aikuiselle, kun tilanne kehittyy sietämättömiksi lapselle. Pienet lapset sekä kehitysvammaiset voivat toisinaan kertoa asiasta ymmärtämättä sen merkitystä. Lapsi ei yleensä kerro heti kaikkea tai hän voi aluksi viitata vain johonkin isoon salaisuuteen. Toisinaan lapsi voi myöhemmin perua puheensa, jos lapsen kertomaan on suhtauduttu epäillen, lapsi on pelästynyt asiasta syntyneitä kohua tai häntä on asiasta uhkailtu. (Taskinen (toim.) 2003, 50–51.)

Jos lapsi ei itse kerro seksuaalisesta pahoinpitelystä, saattaa epäily asiasta nousta esille lapsen oireiden ja käytöksen perusteella. Kaikkien lasten käytös ei kuitenkaan muutu ja mielessä täytyy myös pitää, että lapsi saattaa ”oireilla” vaikka taustalla ei olisikaan pahoinpitelyä. Päivähoidon työntekijällä on suuri rooli lapsen seksuaalisen pahoinpitelyn havaittajana. (Taskinen (toim.) 2003, 52.)

Monissa maissa tehtyjen tutkimusten tulosten mukaan on tärkeää painottaa, että raskautta lukuun ottamatta ei ole olemassa yhtään yksittäistä oiretta osoittamassa lapsen seksuaalista pahoinpitelyä, vaan asiaa on tutkittava kokonaisuudessaan. Lapsen seksuaalinen pahoinpitely täytyy 50–80 prosentissa tapauksista selvittää ilman selkeitä fyysisiä merkkejä. Tutkimuksissa saatetaan kuitenkin löytää mustelmia, esimerkiksi genitaal- ja anaalialueella, reiden sisäpinnalla, käsivarsissa ja selässä, spermanjälkiä tai repeytyneitä vaatteita. (Taskinen (toim.) 2003, 55.)

Lapsi saattaa kärsiä psykosomaattisista oireista, kuten syömisvaikeuksista, unihäiriöistä, vatsakivuista tai tuhrimisesta. Seksuaalisesti pahoinpidellyllä lapsella voi olla erilaisia käytöshäiriöitä. Lapsi voi kosketella toisten lasten sukupuolielimiä tai hän saattaa mas-

turboida pakonomaisesti ja julkisesti. Lapsi voi kärsiä masennuksesta ja hän voi olla itkuinen. Lapsi saattaa olla sulkeutunut ja karttaa aikuisia sekä välttää kontaktia toisiin ihmisiin. Seksuaalisesti pahoinpidelty lapsi voi olla alistunut, levoton tai ahdistunut. Lapsi saattaa pelätä toista vanhempansa ja kavahtaa kosketusta, hän saattaa myös taantua. Toisinaan lapsi voi piirrellä sukupuolielinten kuvia. Pahimmassa tapauksessa lapsi saattaa vahingoittaa itseään tai yrittää itsemurhaa. Pelkästään näiden oireiden perusteella ei voida varmaksi sanoa, onko kyseessä seksuaalinen pahoinpitely, koska nämä samat oireet saattavat esiintyä muissakin lasta ahdistavissa tilanteissa (Taskinen (toim.) 2003, 56; Salo & Ståhlberg 2004, 103, 107.)

2.4 Pahoinpitelyn vaikutukset lapseen

Nykyään ajatellaan, että lapsuudessa koetut asiat vaikuttavat myöhempään elämänhallintaan ja yksilön käyttäytymiseen, kuitenkin muun muassa Brian Corby suosittelee varauksellista suhtautumista lasten pahoinpitelyjen ja psykososiaalisten ongelmien yhteyteen. Aihetta on tutkittu melko vähän ja tutkimuksissa on Corbyn mukaan monia ongelmakohtia. Monissa tutkimuksissa on selvitelty lapsuudessa pahoinpideltyjä vain tiettyissä ryhmissä, kuten vankien ja mielenterveysongelmista kärsivien parissa. Tällöin ei ole onnistuttu keräämään tarinoita, joissa pahoinpitelykokemuksista huolimatta ihminen on elänyt ”normaalin” elämän. Kuitenkin Corby havaitsi olevan paljon tutkimustuloksia, mitkä osoittavat pahoinpitelyn vaikuttavan lyhyellä aikavälillä jollakin tavalla lapsen tunne-elämän kehitykseen sekä sosiaaliseen ja kognitiiviseen toimintaan. Pahoinpitelyillä näyttäisi olevan pitkällä aikavälillä vaikutusta mielenterveyteen, päihteidenkäyttöön, rikollisuuteen ja väkivaltaisuuteen. (Paavilainen & Pösö 2003, 39–41.) Samantapaiset pahoinpitelykokemukset voivat johtaa erittäin erilaisiin lopputuloksiin ja erilaisia asioita kokeneet voivat kuitenkin päätyä samaan lopputulokseen. Näin ei ole mahdollista ennustaa, mitä mistäkin kokemuksesta seuraa. (Glaser 2001, 69.)

2.4.1 Lasten selviytymiskeinot

Pienellä lapsella samanlaisina toistuvat tilanteet vaikuttavat aivojen kehitykseen. Näin aivot mukautuvat kehitysympäristönsä lainalaisuuksiin. Jos lapsen kasvuympäristö on

vaarallinen, lapselle kehittyy äärimmäinen herkkyys vaaran merkkien havainnoinnille. Lapsi oppii jo varhain erilaisia reaktiomalleja tuomaan turvaa vaaralliseen ympäristöön. Reaktiomallit saattavat aiheuttaa kuitenkin lapselle erilaisia ongelmia, kuten pakkomieliä, paranoia ja posttraumaattisen stressireaktion. (McKinsey Crittenden 2001, 131.)

Pahoinpitelylle altistuneet lapset ovat usein erittäin valppaita huomaamaan vaaran merkkejä. Lapset saattavat olla jopa liioitellun valppaita, jolloin he saattavat havaita pahoinpitelyyn viittaavia merkkejä myös ei-uhkaavissa tilanteissa. Toisinaan lapset saattavat toistaa käytöstä, joka on aiemmin ehkäissyt vanhempien suuttumusta. Pahoinpidelty lapsi oppii myös säätelemään tunnekuohujaan väkivaltaa ehkäistäkseen tai hoivaa saadaakseen. Jos esimerkiksi tunnepurkauksilla on ollut vaarallisia seurauksia, lapsi lopettaa sellaisten tunteiden näyttämisen. Lasten valppautta vaaratilanteiden havainnoimisesta todistaa havainto, että pahoinpidellyt lapset osallistuvat muita lapsia harvemmin erilaisiin urheiluharrastuksiin, haasteisiin, koulunkäyntiin ja ystävyys-suhteisiin. Pahoinpidellyt lapset vaikuttavat usein aikuisten silmissä keskittymättömiltä ja joustamattomilta ja heidät diagnosoidaan helposti ylivilkkaiksi. (McKinsey Crittenden 2001, 131–132.)

Lasten reaktioissa pahoinpitelyjen uhkaan on havaittavissa tiettyjä erityisiä toimintamalleja. Lapset ovat usein erittäin mukautuvaisia aikuisten vaatimuksiin, millä on pahoinpitelyn riskiä vähentävä vaikutus. Yksi vaihtoehto lapselle on olla hiljainen ja syrjäanvetäytyvä tai jatkuva myönteisten tunteiden teeskentely. Nämä keinot toimivat lapsilla vain silloin, kun pahoinpitelyn uhka on ennustettavissa. (McKinsey Crittenden 2001, 133–134.) Toisinaan sanotaan, että kotonaan pahoinpideltyjen lasten ilo katoaa, vaikka ilo on muuten lapsille niin luontaista. Ilon katoamisesta huolimatta, lapsilla on omat keinonsa selvitä erilaisista tilanteista. Lapset ovat toiveikkaita sekä joustavia ja heidän mielikuvituksensa suojaa heitä. (Forsberg 2000, 37.)

Lapsilla on aina omat keinonsa yrittää selvitä vaikeista tilanteista. Lapsen toiminnot saattavat näyttää ulkopuolisen aikuisen silmissä huonosti toimivilta ja jopa vahingollisilta, kuitenkin niissä on lapsen näkökulmasta mielekkyyttä. Nuoremmilla lapsilla on vähemmän selviytymiskeinoja kuin vanhemmilla. Vauvan ainoita selviytymiskeinoja ovat nukahtaminen ja kontaktista vetäytyminen. Hieman vanhemman lapsen selviyty-

miskeinoja ovat tilanteiden, ajatusten ja tunteiden poiskytkeminen, idealisoidut päiväunet ja kostofantasiat, kuten unet täydellisestä perheestä tai unelmointi pahoinpitelijälle kostamisesta, tilanteiden välttely, esimerkiksi kotiin menemisen välttely ja karkailu sekä aktiivinen toiminta pahoinpitelytilanteissa, kuten avun hälyttäminen ja tilanteiden ennakointi. (Oranen & Keränen 2006, 65–67.)

2.4.2 Traumaperäinen stressihäiriö

Lasten pahoinpitelyjen seurauksille ei ole omaa tautiluokitustaan vaan pitkäaikaisseurauksista puhutaan usein posttraumaattisena stressihäiriönä. Posttraumaattisen stressihäiriön kriteerit eivät kuitenkaan sovi täysin pienille lapsille. Pienten lasten pahoinpitelyn seurauksista puhutaankin usein traumaattinen stressihäiriö. (Turunen 2004, 188–189.)

Lapsi traumatisoituu, kun hän on vaarassa, niin että tilanteesta ei voi paeta ja tapahtumien kulkuun ei voi vaikuttaa. Lapsi ylikuormittuu ja hänen psyykkiset selviytymiskeinot lamaantuvat. Akuutissa vaaratilanteessa lapsi kokee usein voimakasta pelkoa, kauhua ja voimattomuutta, lapsen silmissä maailmasta tulee pelottava ja arvaamaton. (Sinkkonen 2001, 60–61.) Lapsi saattaa olla niin kauhuissaan, ettei hän pysty enää käyttämään kognitiivisia kykyjään vaan lapsi kokee ja reagoi ajattelematta. Toisinaan lapsen käsitys todellisuudesta voi muuttua niin, ettei hän tunne kauhua. Lapsi saattaa esimerkiksi kuvitella olevansa jossain muualla. Akuutin reaktion tilalle tulee pikkuhiljaa traumaperäinen stressi. (Broberg, Almqvist & Tjust 2005, 206.)

Lapsilla diagnosoidun traumaperäisen stressihäiriön kriteereinä on:

- (1) Lapsi on kokenut poikkeuksellisen uhkaavan traumaattisen tilanteen, jossa jonkun henki tai fyysinen koskemattomuus on ollut vaarassa ja tilanteeseen on liittynyt pelkoa, voimattomuutta sekä kauhua. Lapsilla edellä mainitut tunteet saattavat näkyä myös hajanaisena käytöksenä tai levottomuutena.
- (2) Lapsi kokee traumaattisen kokemuksen toistuvasti uudelleen ahdistavina ajatuksina, mielikuvina tai havaintoina. Hän saattaa toistaa traumaan liittyviä aiheita leikeissään. Lapsi näkee usein pelottavia unia, joiden sisältö ei ole tunnistettavissa. Pienillä lapsilla taas saattaa esiintyä käytöstä, joka matkii traumaattisen tapahtuman aikaista toimintaa.

Lapsi saattaa kokea traumaattisen tilanteen toistuvasti uudelleen erilaisilla tuntemuksilla ja aistiharhoilla esimerkiksi heräämistilanteissa. Hän kokee voimakasta ahdistusta ja lapsella esiintyy fysiologisia reaktioita, kuten stressihormonitason nousua, joutuessaan kohtaamaan traumaattista kokemusta muistuttavien asioiden kanssa.

(3) Lapsi välttelee traumaan liittyviä asioita ja hän turruttaa yleisen reagoitiherkkyytensä. Lapsi saattaa vältellä traumaan liittyviä ajatuksia, tunteita tai keskusteluja ja hän voi pyrkiä välttämään toimintoja, paikkoja ja ihmisiä, jotka muistuttavat traumasta. Lapsi saattaa unohtaa traumaan liittyviä keskeisiä asioita. Hänen kiinnostus ja osallistuminen aikaisemmin hänelle mieluisiin puuhiin on vähentynyt ja hän saattaa vetäytyä kaverikontakteistaan. Lapsen tunteet voivat laimentua tai hänen uskonsa hyvään tulevaisuuteen heikentyä.

(4) Lapsella saattaa esiintyä jatkuvia nousseen vireystilan oireita kuten nukahtamis- ja nukkumisvaikeuksia, huolestuneisuutta, ärtyneisyyttä ja vihanpurkauksia, keskittymisvaikeuksia, korostunutta varuillaanoloa tai säikkymistä.

(5) Häiriön kriteerien 2, 3 ja 4 oireet kestävät yli kuukauden ja

(6) Häiriö aiheuttaa merkittävää haittaa sosiaalisella tai muulla tärkeällä toiminnan alueella. (Broberg, Almqvist & Tjust 2005, 207–209.)

Lapselle aiheutunut traumaperäinen stressihäiriö on yleensä hoidettavissa. Traummat eivät kuitenkaan parane täysin, vaan ne jättävät lapsen jälkensä. Lapselle saattaa tulla tulevaisuudesta toivoton ja synkkä kuva ja hänelle saattaa kehittyä asenne elää päiväkerrollaan. (Taskinen (toim.) 2003, 18.)

3 PÄIVÄKODIN HENKILÖKUNTA PAHOINPITELYJEN TUNNISTAJINA

Turussa kokopäivähoidossa päiväkodeissa oli 3628 lasta vuoden 2007 lopussa (Sotkanet [viitattu 7.4.2009].) Päiväkodeilla on tärkeä tehtävä tukea lasten huoltajia heidän kasvatustehtävässä sekä edistää kotien kanssa yhteistyössä lapsen tasapainoista kasvua ja kehitystä (Viitasaari 2003, 103). Vanhempien kanssa käydäänkin säännöllisesti vapaaehtoisia kahdenkeskisiä keskusteluja, jotka koskevat lapsen kehitystä ja toimintaa. Kes-

kustelujen yhtenä tavoitteena on oppia lisää lapsesta, joka viettää melkein päivittäin aikaa kahdessa hyvin erilaisessa maailmassa. Henkilökunnan ja vanhempien päivittäiset kohtaamiset luovat mahdollisuuksia keskusteluille ja erilaisille havainnoille puoli ja toisin. Molempien kertomukset lapsen toiminnoista auttavat lapsen kasvun ja kehityksen tukemista. (Viitasaari 2003, 106, 108.)

Helmikuussa 2002 annettu valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista korostaa, päiväkotien roolia vanhempien ja heidän kasvatus-tehtävänsä tukijoina. Periaatepäätöksessä korostetaan vanhempien ensisijaista kasvatusvastausta ja -oikeutta. Asiakirjassa korostetaan päiväkodin henkilökunnan sekä vanhempien välistä kommunikaatiota. Yhteistyö vanhempien kanssa tarkoittaa perheen auttamista, tukemista ja yhdessä tekemistä mutta tietyissä tilanteissa myös perheen asioiden puheeksi ottamista. (Viitasaari 2003, 105.)

Perheiden ongelmatilanteet ja vaikeudet tulevat esille usein juuri päivähoidossa. Pahoinpidelty lapsi ei yleensä hae itse apua. Lapsi ei välttämättä edes ymmärrä, että pahoinpitely ei kuulu normaaliin perhe-elämään. Päiväkodin henkilökunnan tulisikin tuntea lapsen normaali kehitys sekä lapsen hyvinvointiin kuuluvia tunnuspiirteitä. (Paavilainen & Pösö 2003, 75–76.) Lapset jotka ovat kokeneet pahoinpitelyä tuntevat usein pelkoa, vihaa, surua, häpeää, syyllisyyttä, hämmennystä ja epätoivoa. Nämä tunteet vaikuttavat lapsen perusuottamukseen, lapsen itsetuntoon, käytökseen, terveyteen ja koulunkäyntiin sekä sosiaalisiin taitoihin. Koska lapset tuntevat itsensä usein voimattomaksi, he odottavat aikuisten puuttuvan perheen ongelmatilanteeseen sekä auttavan lasta. (Saunders, 2000, 7.) Työntekijöiden pitäisi herkistyä kuulemaan lapsen mahdollisesti arkoja ja pieniä vihjeitä pahoinpitelyistä (Viitasaari 2003, 104).

Inkeri Eskonen on tutkinut miten lapset kertovat perheväkivallasta. Eskonen painottaa, että lapset viestivät pahoinpitelyistä monin eri keinoin. Leikki, piirtäminen sekä mielikuvitustarinat toimivat kertomisen välineinä aivan kuin sana ja eleet. Kertoessaan kokemastaan pahoinpitelystä lapset usein puhuvat jostain yksittäisestä tilanteesta ja kerrota on usein lyhyttä ja pirstaleista. (Eskonen 2005a, 7.) Lapsilla saattaa olla jokin tietty tapahtuma, josta he yleensä puhuvat ja he saattavat ilmaista asian vain yhdellä tai

kahdella sanalla. Lapset kertovat usein erittäin tarkasti pahoinpitelyn paikan ja ajankohdan, kuten äitienpäivänä keittiössä. (Eskonen 2005b, 37–38.)

3.1 Pahoinpitelyepäilyn herääminen

Lasten pahoinpitelyjen tunnistamisen ja pahoinpitelyyn puuttumisen edellytyksenä on, että työntekijät alkavat epäillä asiaa. Päiväkodin henkilökunta ei saa sulkea silmiään, vaan heidän pitää uskaltaa puuttua pahoinpitelyepäilyihin. Työntekijän täytyy luottaa ammattitaitoonsa pahoinpitelyn tunnistajana sekä asian puheeksi ottajana. Työntekijän täytyy olla itsevarma saadakseen aluilleen toimivan ja auttavan yhteistyön yksityisyytään suojelevien perheenjäsenten kanssa. (Paavilainen & Pösö 2003, 75, 77–78.)

Lapsen tai muiden perheenjäsenten käytös saattaa herättää henkilökunnan epäilyn. Perheenjäsenet saattavat osoittaa hermostuneisuutta, vihamielisyyttä, pelkoa tai itkuisuutta. Lapsen käytöksessä saattaa myös esiintyä viitteitä pitkäaikaisesta pahoinpitelystä, lapsi ei välttämättä luota aikuisiin, hänellä saattaa olla keskittymisvaikeuksia tai hän saattaa olla itsetuhoinen. (liite 1) Vanhempien kertomus lapsen oireiden synnystä saattaa muuttua uudelleen kerrottuna tai lapsen vammat eivät vastaa kerrottua syntytapaa. (Paavilainen & Pösö 2003, 79.) Työntekijöiden tulisikin tuntee lapsen normaali kehitys ja heidän pitäisi verrata mustelmista kerrottua syntyhistoriaa lapsen kehitysvaiheeseen (Johnson, 2000, 161). Tunnistamisen vaikeutena on, että oireet saattavat kertoa myös muista asioista, kuten kehityksellisestä ongelmasta. Jos epäily herää, työntekijä voi pohtia itsekseen miksi vamma tai oire vaikuttaa epätavalliselta? Onko oireen syntymisestä kerrottu kuvaus todentuntuinen, entä sopiiko kuvaus oireisiin ja lapsen kehitysvaiheeseen? Entä mitkä muut tekijät saattavat kuvastaa kasvanutta pahoinpitelyriskiä? (Paavilainen & Pösö 2003, 79.)

Henkilökunnan epäilyn herättyä asiaan tulee puuttua jotenkin. Lapsen ja perheen tilannetta tulee selvittää ja etenkin lasta, mutta myös muita perheenjäseniä, auttaa. Yleensä asiaan puuttuminen edellyttää moniammatillista yhteistyötä. (Paavilainen & Pösö 2003, 79.) Turun kaupungin sosiaalityöntekijä Nina Jerkov suosittelee keskustelemaan epäilystä muun henkilökunnan kanssa sekä olemaan tarvittaessa yhteydessä esimerkiksi

kasvatus- ja perheneuvolaan. (Jerkov 6.10.2009) Lapsen pahoinpitelyepäilyn selvittäminen ei ole yksiselitteinen prosessi. Puuttumistapa vaihtelee tilanteittain. Päiväkodin henkilökunnan tulee tiedostaa vastuunsa sekä osata huomioida väkivallan mahdollisuus. Näin asian jatkoselvittely on mahdollista. Työntekijöillä pitäisi olla taitoa hankkia tietoa, olla vuorovaikutuksessa perheenjäsenten kanssa sekä vaistoa ja taitoa käsitellä haastavia tilanteita ja asioita. (Paavilainen & Pösö 2003, 80.)

Työntekijän on tärkeää tiedostaa ja arvioida koko ajan, miten hän kerää tietoa mahdollisesta pahoinpitelystä. Usein ihminen kerää sellaista tietoa, joka vahvistaa hänen ennakkokäsityksiään. Tietoa pahoinpitelyepäilystä tulee hankkia objektiivisesti ja monipuolisesti. Tunteet ovat kuitenkin mukana tiedon keruussa suuntaamassa työntekijän toimintaa ja ymmärryksen kehittymistä epäilystä. Tunteet auttavat kokonaisarvion muodostamisessa. Tiedolliset ja tunneperäiset perusteet eivät kuitenkaan riitä lapsen pahoinpitelyepäilyn heräämiseksi. Lisäksi tarvitaan vielä työntekijän moraalisia perusteita, jotka auttavat löytämään ratkaisuja siihen, miten hänen pitäisi toimia lapsen parhaaksi. (Paavilainen & Pösö 2003, 81.)

Lasten pahoinpitelyjen selvittämistavat voidaan jakaa aktiivisuus–passiivisuusasteikolla. (liite 2) Perheen auttamisen kannalta paras tilanne on sellainen, jossa työntekijä on aktiivinen tilanteissa, joissa lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa on tapahtunut. Tällöin työntekijän epäily herää ja hän osaa havaita mahdollisen pahoinpitelyn olemassaolon. Työntekijä tekee yhteistyötä ja avustaa pahoinpitelyepäilyn selvittelyn ja hoitamisen alkuun. Jos lasta on pahoinpidelty ja työntekijä on passiivinen, seurauksena on tilanteen pitkittyminen. Alipuuttumisesta ongelmallisen tekee tieto, pahoinpitelyn negatiivisista seurauksista. Lapsiin kohdistuvien pahoinpitelyiden ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen ovat erittäin tärkeitä asioita. Tilanteissa, joissa lapsi ei ole altistunut pahoinpitelylle ja työntekijä toimii passiivisesti, asia on ”sattumalta” kunnossa ja lapsi turvassa. Tilanteessa, jolloin työntekijä on aktiivinen eikä lapseen ole kohdistunut pahoinpitelyä on kyse ylipuuttumisesta. Tilanne saattaa aiheuttaa perheelle hankaluuksia ja perheen ja työntekijän välille ongelmia. Työntekijän tulee osata perustella, mikä hänen epäilynsä aiheutti ja selvittää sitä kautta tapahtunutta väärinymmärrystä. Työnteki-

jällä tulee olla taito kohdentaa aktiivisuutensa oikein ja huolehtia aktiivisuutensa realismista. (Paavilainen & Pösö 2003, 82–83.)

Kodin ikävät tapahtumat ovat havaittavissa ja tulkittavissa lasten käytöksestä päiväkodissa tietyin varauksin (Viitasaari 2003, 109). Lapsi voi antaa pahoinpitelystään vihjeitä esimerkiksi piirroksillaan, leikeissään ja käytöksessään (Broberg, Almqvist & Tjust, 2005, 222). Toisinaan työntekijöillä on vaikeuksia hahmottaa kertomuksista, mikä lapsen tarinassa on totta ja mikä mielikuvituksen tuotetta. Työntekijät ovat periaatteessa valmiita kuulemaan lasta, mutta he epäilevät voiko lapsen puheisiin luottaa. Voiko lapsen puheisiin suhtautua samalla varmuudella kuin aikuisen puheeseen? (Viitasaari 2003, 109.) Lapsen kertomiin asioihin tulisi suhtautua vakavasti, kuitenkin tietojen luotettavuutta tulee arvioida. Aikuiset voivat toisinaan käsittää väärin lapsen puheet ja esimerkiksi riitaisissa erotilanteissa aikuinen on saattanut panna lapselle sanat suuhun. (Taskinen (toim.) 2003, 51.) Turun kaupungin sosiaalityöntekijän Nina Jerkovin (6.10.2009) mukaan lapselta voi kysyä oireiden synnystä, mutta työntekijän tulisi muistaa, että lapsi saattaa salata oireiden syntyperän tai hän saattaa keksiä oireiden syntyneen täysin toisessa asiayhteydessä. Tämän takia tulisikin aina kun vain mahdollista keskustella myös lapsen huoltajien kanssa.

Lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvässä puuttumisessa on aina kyse lapsen edusta. Lapsen pahoinpitely on vaikeimpia asioita ottaa puheeksi. Onnistuneen puheeksi oton ja keskustelun edellytyksenä on luottamuksellinen ja vuorovaikutuksellinen suhde vanhempien kanssa. Jos vastavuoroinen vuorovaikutuksellinen yhteistyösuhde puuttuu, on lasta koskevissa ongelmatilanteissa vaikea ottaa esiin avoimia kysymyksiä. Lasten vanhemmat ja päiväkodin työntekijät ovat kilpailevia lapsen edun puolestapuhujia. Molemmat tietävät lapsen asioista, mutta tieto lapsesta perustuu lapsen yksipuoliseen kohtaamiseen kotona tai päiväkodissa. Vaikean asian esille nostaminen on työntekijältä pyyntö vanhemmille auttaa työntekijää tukemaan lasta. (Viitasaari 2003, 112,116.)

3.2 Lastensuojeluilmoitus

Turun kaupungin sosiaalityöntekijä Nina Jerkovin (6.10.2009) mukaan lastensuojeluilmoitusta voi pitää lapsen tuen tarpeen selvittämisen välineenä silloin kun päiväkodin henkilökunnan keinot eivät tunnu riittävän. Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä kun henkilökunnalla on huoli lapsesta, eikä vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö ole johtanut toivottuun tulokseen ja henkilökunnan mielestä lapsi ja/tai perhe ovat selvästi ohjauksen sekä tuen tarpeessa. Välitöntä lastensuojeluilmoitusta Jerkovin mukaan vaatii tilanteet, joissa lapsella on pahoinpitelyvammoja tai kun huoltaja käyttäytyy huomattavan poikkeavasti, niin, että henkilökunnalle herää huoli pystyykö vanhempi huolehtimaan lapsesta kotona.

Lastensuojeluilmoitus pitäisi tehdä viipymättä, jolloin sosiaalityöntekijä pääsee arvioimaan tarvittavia jatkotoimenpiteitä. Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä, vaikka tietäisi jonkun muun tahon jo tehneen asiasta ilmoituksen. Useat ilmoitukset auttavat sosiaali-toimea muodostamaan asiasta laajemman kuvan. Ilmoitus tulee tehdä vaikka kyseinen lapsi tai perhe olisi jo lastensuojelun asiakas. Tällaisissa tapauksissa ilmoitus ei käynnistä lastensuojelutarpeen arviointia, mutta se johtaa asiakkaan tilanteen uudelleen arviointiin. (Sosiaaliportti [viitattu 22.10.2009].)

Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä kuka tahansa, lapsen tilanteesta huolissaan oleva ihminen. Päiväkodin työntekijä on lain mukaan ilmoitusvelvollinen, jolloin hänen tulee tehdä lastensuojeluilmoitus huolen herätessä lapsesta. (Sosiaaliportti [viitattu 22.10.2009].) Päiväkodeissa melko yleinen käytäntö on, että lastensuojeluilmoituksen tekee päiväkodin johtaja tai hänen sijaisensa (Jerkov 6.10.2009). Lastensuojeluilmoitus tehdään kyseisen kunnan sosiaalitoimistoon, puhelimitse, kirjallisesti tai käymällä virastossa (Sosiaaliportti [viitattu 22.10.2009]). Jerkov suosittelee tekemään ilmoituksen sosiaalipäivystykseen, jolloin päivystävä sosiaalityöntekijä arvioi tilanteen ja tavan puuttua tilanteeseen joko välittömästi tai varaamalla perheelle ajan alueen sosiaalityöntekijälle (Jerkov 6.10.2009). Ilmoitusta varten on myös olemassa valmis lomake, mutta lomaketta ei edellytetä lastensuojeluilmoituksen teossa. Ilmoituksen teossa tärkeintä on, että se tehdään viipymättä ja että ilmoituksen yhteydessä annetaan ilmoittavan tahon

yhteystiedot. Yhteystiedot tulisi antaa, jotta sosiaalitoimi voi tarvittaessa täydentää annettuja tietoja. (Sosiaaliportti [viitattu 22.10.2009].)

Perheellä ja lapsella on oikeus tietää lastensuojeluilmoituksen tekijä, ellei henkilöllisyyden paljastaminen ole lapsen edun tai ilmoituksen tekijän turvallisuuden kannalta vahingollista. Yleensä ilmoituksen tehnyt viranomainen on kuitenkin velvollinen kertomaan ilmoituksen teosta kysyttäessä perheelle. (Sosiaaliportti [viitattu 22.10.2009].) Turun kaupungin sosiaalityöntekijä suosittelee kertomaan vanhemmille lastensuojeluilmoituksesta jo ennen sen tekoa, ellei kertomisesta ole vaaraa lapselle tai työntekijälle (Jerkov 6.10.2009).

Lastensuojeluilmoituksen jälkeen sosiaalityöntekijä on velvollinen tekemään lastensuojelutarpeen selvityksen. Selvityksen tavoitteena on arvioida lapsen suojelun sekä tuen tarvetta, verrattuna vanhempien mahdollisuuksiin vastata niihin. Selvityksen avulla pyritään auttamaan kaikkia selvityksen osapuolia, mistä huoli on syntynyt ja miten osalliset siihen suhtautuvat. Selvitystä tehtäessä perhe joutuu miettimään tilanteen syitä sekä etsimään ratkaisuja. Selvitys tehdään yhdessä lapsen ja vanhempien kanssa ja tukena saatetaan käyttää perheen muuta verkostoa sekä eri viranomaisia. Jos vanhemmat vastustavat selvityksen tekoa, tehdään selvitys ilman vanhempien osallistumista. Lopuksi selvityksestä tehdään yhteenveto, jonka perusteella päätetään jatkuuko lastensuojeluasiakkuus. Toisinaan perhe saatetaan lopuksi ohjata esimerkiksi toisten palvelujen piiriin. (Sosiaaliportti [viitattu 22.10.2009].)

LÄHTEET

Brassard, Marla R. & Hart, Stuart 2000. How Do I Determine Whether a Child Has Been Psychologically Maltreated?. Teoksessa Dubowitz, Howard & DePanfilis, Diane (toim.) 2000. Handbook for Child Protection Practice. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc, 215-219.

Broberg, Anders; Almqvist, Kjerstin & Tjust, Tomas 2005. Kliininen lapsipsykologia. Suomennos: Riitta Bergroth. Persona Grata. Helsinki: Edita Prima Oy.

Forsberg, Hannele 2000. Lapsen näkökulmaa tavoittamassa. Arviointitutkimus turvakotien lapsikeskeisyyttä kehittävästä projektista. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 24. Helsinki: Ensi- ja turvakoti liitto ry.

Glaser, Danya 2001. Lapsen pahoinpitelyn ja laiminlyönnin vaikutukset aivoihin - kirjallisuuskatsaus. Suomennos: Penttilä, Ari. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) 2001. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY, 67-114.

Eskonen, Inkeri 2005a. Perheväkivalta lasten kertomana. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 1107.

Eskonen, Inkeri 2005b. Violens in children`s narration. Teoksessa Eskonen, Inkeri 2005. Perheväkivalta lasten kertomana. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 1107.

Jerkov, Nina, sosiaalityöntekijä. Konsultaatio 6.10.2009. Turku.

Johnson, Charles F. 2000. What Are the Telltale Differences Between Abusive and Noninflicted Injuries?. Teoksessa Dubowitz, Howard & DePanfilis, Diane (toim.) 2000. Handbook for Child Protection Practice. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc, 160-163.

Kallio & Tupola 2004. Lapsen fyysinen pahoinpity. Teoksessa Söderholm, Annlis; Halila, Ritva; Kivitie-Kallio, Satu; Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku (toim.) 2004. Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 87-101.

Krug, Etienne G.; Dahlberg, Linda L.; Mercy, James A.; Zwi, Anthony B. & Lozano Rafael. (toim.) 2005. Väkivalta ja terveys maailmassa – WHO:n raportti. Suomennos: Salomaa, Eila. Lääkärin sosiaalinen vastuu ry & Terveiden edistämisen keskus ry. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361. [viitattu 8.9.09] Saatavissa <http://www.finlex.fi> > Lainsäädäntö > Ajantasainen lainsäädäntö > 1983 > 8.4.1983/361.

Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36 [viitattu 3.9.2009] Saatavissa

<http://www.finlex.fi> > Lainsäädäntö > Ajantasainen lainsäädäntö > 1973 > 19.1.1973/36.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. [viitattu 12.9.2009] Saatavissa
<http://www.finlex.fi> > Lainsäädäntö > Ajantasainen lainsäädäntö > 2007 > 13.4.2007/417.

Lastensuojelun Keskusliitto 2004. Kolmannes suomalaisista hyväksyy lapsen ruumiillisen kurittamisen [viitattu 11.4.2009]. Saatavissa
<http://www.lskl.fi> > ajankohtaista > sivu 9 > Lastensuojelun keskusliitto tutki: Kolmannes suomalaisista hyväksyy lapsen ruumiillisen kurittamisen.

MacGee, Caroline 2000. *Childhood Experiences of Domestic Violence*. Lontoo: Jessica Kingsley Publishers Ltd.

McKinsey Crittenden, Patricia 2001. Vaarallinen käyttäytyminen ja vaaralliset ympäristöt: 35 vuotta tutkimusta pahoinpitelyn vaikutuksista lapsen kehitykseen. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) 2001. *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. Helsinki: WSOY, 115-145.

Oranen, Mikko & Keränen, Eija 2006. Lasten auttaminen. Teoksessa *Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä 2006*. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 35. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry, 63-83.

Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja 2003. *Lapset, perhe ja väkivaltatyö*. Helsinki: WSOY

Rikoslaki 19.12.1889/39 [viitattu 12.4.2009]. Saatavissa
<http://www.finlex.fi> > Lainsäädäntö > Ajantasainen lainsäädäntö > 1889 > 19.12.1889/39.

Salo, Eeva & Ståhlberg, Marja-Riitta 2004. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Teoksessa Söderholm, Annlis; Halila, Ritva; Kivitiie-Kallio, Satu; Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku (toim.) 2004. *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 102-116.

Saunders, Hilary 2000. Foreword. Teoksessa MacGee, Caroline 2000. *Childhood Experiences of Domestic Violence*. Lontoo: Jessica Kingsley Publishers Ltd, 7-9.

Sinkkonen, Jari 2001. *Lapsen puolesta*. Helsinki. WSOY.

Sinkkonen, Jari 2004. Lapsen emotionaalinen kaltoinkohtelu. Teoksessa Söderholm, Annlis; Halila, Ritva; Kivitiie-Kallio, Satu; Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku (toim.) 2004. *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 75-86.

Sosiaaliportti. [Viitattu 22.10.2009]. Saatavissa
<http://www.sosiaaliportti.fi> > Työprosessi.

Stakes 2003–2005. Kouluterveyskysely [viitattu 11.4.2009]. Saatavissa <http://www.stakes.fi/kouluterveys> > taulukot > 2003–2007.

Taskinen, Sirpa (toim.) 2003. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen, asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Stakes oppaita 55. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Turunen, Merja-Maaria 2004. Lapsen kaltoinkohtelun psyykkisistä seurauksista. Teoksessa Söderholm, Annlis; Halila, Ritva; Kivitie-Kallio, Satu; Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku (toim.) 2004. Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 187-201.

Viitasaari, Leena 2004. Lasten kokema perheväkivalta päivähoidon haasteena. Teoksessa Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja 2003. Lapset, perhe ja väkivaltatyö. Helsinki: WSOY.

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. [viitattu 20.8.2009] Saatavissa <http://www.finlex.fi> > valtiosopimukset > valtiosopimukset > 1991 > 60/1991

Pahoinpitelyn merkit

<p>Yleiset merkit</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kertomus lapsen oireiden synnystä vaihtelee • Oireet eivät vastaa kerrottuun syntymekanismiin • Perheenjäsenet ovat hermostuneita, vihamielisiä, pelokkaita tai itkuisia • Lapsi on masentunut tai surullinen • Lapsi ei luota aikuisiin • Lapsella on keskittymisvaikeuksia • Lapsi on itsetuhoinen 	<p>Psyykinen pahoinpitely</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lasta syytetään perheen ongelmista • Lapsi on pelokas, vihainen tai välinpitämätön huoltajiaan kohtaan • Lapsi ei luota aikuisiin • Lapsi hakee huomiota tunnepurkauksilla • Lapsella on vaikeuksia luoda sosiaalisia suhteita • Lapsella esiintyy sopimatonta käytöstä • Lapsi alisuoriutuu tehtävistä • Lapsi käyttäytyy varhaiskypsästi • Lapsella on huolehtijan ja vastuunkantajan rooli
<p>Fyysinen pahoinpitely</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mustelmat kasvoissa, niskassa, kaulalla, selässä, pakarissa, reisien takapinnalla ja parillinen mustelmajälki • Imeväisikäisen mustelmat • Raapiutumajäljet • Repeytynyt alahuulen ienpoimu • Tarkkarajaiset palovammat sekä isot palovammat alueilla, joita suojaa refleksit • Pikkulasten murtumat • Shaken baby -oireyhtymä <ul style="list-style-type: none"> ○ Oksentelu ja itkuisuus ○ tajunnan tason häiriöt, hengityskatkokset ja kohtaukset sekä jäykistely 	<p>Seksuaalinen pahoinpitely</p> <ul style="list-style-type: none"> • Äärimmäinen riippuvuus aikuisista • Korostuneen viettelevä käytös • Painajaiset ja kauhutilat • Somaattiset vaivat • Lapsi saattaa olla alistunut • Mustelmat genitaal- ja anaali-alueella, reiden sisäpinnalla, käsivarsissa ja selässä • Vatsakivut, tuhriminen • Lapsi koskettelee toisten lasten sukupuolielimiä tai masturboi pakonomaisesti ja julkisesti • Lapsi saattaa kavahtaa kosketusta • Lapsi saattaa pelätä toista vanhempaansa

Perheväkivaltaa tapahtunut	Työntekijä aktiivinen	Työntekijä passiivinen
Kyllä	Asia käsittelyyn ja hoitoon (1)	Alipuuttuminen, Pitkittyminen (2)
Ei	Ylipuuttuminen (3)	Asia ”sattumalta” Kunnossa (4)

Kuvio 1. Työntekijän aktiivisuuden/passiivisuuden suhde pahoinpitelyyn puuttumiseen (mukaillen Paavilainen & Pösö 2003, 82).